

S knížkou do života (Bookstart)

Jak opravdu vstoupit S knížkou do života

Metodická příručka pro práci knihoven
s rodiči a dětmi v novorozeneckém a kojeneckém věku

Národní knihovna České republiky
Knihovnický institut

S knížkou do života (Bookstart)

Jak opravdu vstoupit S knížkou do života

Metodická příručka pro práci knihoven
s rodiči a dětmi v novorozeneckém a kojeneckém věku

Zlata Houšková a kol.
Praha 2022

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Houšková, Zlata, 1953-

S knížkou do života (Bookstart) : jak opravdu vstoupit s knížkou do života : metodická příručka pro práci knihoven s rodiči a dětmi v novorozeneckém a kojeneckém věku / Zlata Houšková a kol. -- I. vydání. -- Praha : Národní knihovna České republiky - Knihovnický institut, 2022. -- 1 online zdroj

Obsahuje bibliografie

ISBN 978-80-7050-773-5 (online ; pdf)

* 028.6 * 028.1-053.2 * 028.5-026.12 * 159.922.72 * 316.346.32-053.31 * 316.346.32-053.3 * (437.3) * (072)

– S knížkou do života (Bookstart) (projekt)

– výchova ke čtenářství -- Česko

– dětské čtenářství -- Česko

– práce s dětským čtenářem -- Česko

– vývoj dítěte

– novorozenci

– kojenci

– metodické příručky

028 - Čtení. Četba [12]

Základem metodické příručky k projektu S knížkou do života je stat' Od prvního nádechu k prvním slovům Mgr. Kateřiny Červinkové Houškové. Autorka je dlouholetou pedagožkou se specializací mimo jiné na rodinnou výchovu, český jazyk a literaturu a také tlumočnicí českého znakového jazyka a matkou čtyř dětí.

Publikaci sestavila, úvod a kapitolu 2 napsala a kapitolu 3 sestavila z podkladů a webových zdrojů Zlata Houšková ze Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP). Podklady k praktickým příkladům a fotodokumentaci poskytly Knihovna Jiřího Mahena v Brně, Knihovna města Hradce Králové, Městská knihovna Chodov, Knihovna Václava Čtvrtka v Jičíně, Krajská vědecká knihovna v Liberci, Knihovna města Ostravy, Městská knihovna Sedlčany, Městská knihovna Svitavy, Městská knihovna Tišnov, Knihovna Třinec, Městská knihovna Valašské Meziříčí. Scénáře pořadů zpracovaly Jana Roškotová (Městská knihovna Sedlčany), Bc. Petra Bartíková (Městská knihovna Tišnov) a Mgr. Marika Zadembská (Knihovna Třinec).

Cennými radami, konzultací a informacemi ke vzniku příručky přispěly Mgr. Barbora Čížinská, Mgr. Helena Dlouhá a Mgr. Miroslava Sabelová.

Publikace vychází s podporou Ministerstva kultury ČR.

© Národní knihovna České republiky, 2022

ISBN 978-80-7050-770-4 (brožováno)

ISBN 978-80-7050-773-5 (pdf)

Obsah

Úvod	5
I Od prvního nádechu k prvním slovům	8
Novorozenec	8
Kojenec	12
2 Když přijdou do knihovny	18
2.1 Pravidla účasti v projektu	18
2.2 Cílové skupiny	19
2.3 O čem by měla být první setkání	20
2.4 Co bychom měli rodičům v rámci jednotlivých setkání sdělit	21
2.5 Co nám pomáhá	23
2.6 Využitelný rámcový model prvních setkání (příklad)	24
3 Příklady z praxe	26
3.1 Příklady dobré praxe, tipy z knihoven	26
3.2 Spolupráce s mateřskými či rodičovskými centry (MC, RC) a dalšími subjekty	31
4 Scénáře z knihoven (ukázky)	34
Městská knihovna Sedlčany: Den s miminkem	34
Městská knihovna Sedlčany: Rok s miminkem	38
Městská knihovna Tišnov: Černobílá leporela. Jsou opravdu tak skvělá?	45
Knihovna Třinec: Klub MRKni pro nejmenší (typový scénář)	50
Závěr	53

Ententyky, dva špalíky,
pojďme do Afriky.

Vlakem nebo lodí,
jak se komu hodí.

Kdo si lístek neoznačí,
toho nevezmeme radši.

Ten, ten, ten
musí z kola ven!

Modré nebo nahoře je
pod ním louka zelená.
Žluté slunce krásně hřeje,
kůže pod ním zčervená.

Na nebi, když slunce zhasne,
spousta barev hned je tu.
Každá barva jinak krásně
barví naši planetu.

PŘEDČÍTÁNKY PRO MRNATA

Radek Malý
Lucie Dvořáková

Úvod

Projekt S knížkou do života (Bookstart) má za sebou pět let a můžeme říci, že je to pět let úspěšných. Trvale roste počet rodin, které získaly u příležitosti narození děťátka motivační sady k podpoře dětského čtenářství, a tak se více či méně staly účastníky našeho projektu. Podle propočtů se toto číslo blíží 70 000. Rodin by mohlo být samozřejmě i více, ale i tak jde jistě o číslo úctyhodné. Roste také počet knihoven, které se k projektu připojují, i těch, které jej podporují aktivitami zaměřenými na stejné cílové skupiny, přestože z různých důvodů nemohou odebrat a předávat motivační sady. Podpora čtenářství se tak šíří tam, kde je nejdůležitější – do rodin a k dětem, jejichž osobnost (a mimo jiné také vztah ke čtení) se právě formuje.

První „projektové“ děti dospějí v roce 2023 do školního věku, mnohé z nich nastoupí v září do první třídy a jejich předčtenářské (a leckde již opravdu i čtenářské!) kompetence se začnou zúročovat při studiu. Těší nás, že jim knihovny mohly na jejich cestě k získání nelehké dovednosti a snad i celoživotního zájmu (a lásky) pomoci. Všechny knihovny, které význam projektu pochopily a pustily se do něj, si zaslouží velké díky! Věříme, že jejich počet se bude i nadále zvyšovat.

Jak se v projektu angažuje Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP)? Byla vydána již druhá originální kniha motivační sady pro děti v kategorii 0–3 roky a připravuje se vydání třetího titulu. Od lidových říkadel jsme se dostali k autorským veršům, od tenké skládačky k výpravným lepoprelům. Vznikla sada pro kategorii dětí ve věku 3–6 let s originálním textem a i pro ně je již připravována nová kniha. Bohatší jsou celé sady, v nichž se objevují vhodné časopisy, materiály pro tvoření dětí a rodičů apod. Sady jsou pravidelně obohaceny o kvalifikovaný seznam aktuální doporučené vhodné literatury pro děti (v řadě knihoven vznikají navíc i seznamy odborné literatury pro rodiče). Strídají se také obaly sad (tašky, desky, kufříky, batůžky...).

Rychle jsme zareagovali i na současnou tragickou situaci ukrajinských rodin s dětmi; všem knihovnám je v elektronické verzi k dispozici originálně ilustrovaná metodika pro rodiče v ukrajinštině, s ukrajinskými říkadly; řada knihoven pořádá projektové akce i pro ukrajinské rodiny. Knihy motivační sady jsou již k dispozici rovněž nevidomým v audio podobě; neslyšící mají k dispozici sadu pro děti ve věku 0–3 roky v českém znakovém jazyce.

Projekt má vlastní webovou stránku (<https://www.skvizkoudozivota.cz/>), pravidelný elektronický zpravodaj (vychází 4x ročně), facebook (<https://cs-cz.facebook.com/sknizkoudozivota/>), vlastní kanál s řadou zajímavých a přínosných videí na YouTube (<https://www.youtube.com/channel/UCx5ULBinSFCujcFhaBv32bA/playlists>), vlastní heslo ve Wikipedii i svůj prostor na <https://eu.zonerama.com/Sknizkoudozivota/543271>, kde si zájemce může prohlédnout opravdu inspirativní fotografie z realizovaných aktivit ve více než 150 knihovnách.

Intenzivně o projektu informujeme především veřejnou správu, tedy zřizovatele knihoven. V důsledku těchto aktivit má projekt nejen záštitu ministra kultury ČR, ale také systémovou podporu v některých krajích (Královéhradecký, Moravskoslezský, Středočeský); v několika dalších krajích se o podpoře začalo jednat. Klopotně, ale přece se daří shánět sponzory a podporovatele projektu. V současné době jsou to především: Ministerstvo kultury ČR, Národní knihovna ČR, Albi, Crew, Čtení pomáhá, EMBA, Jirout reklamy, Puntík, EOP, Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, Kukátkoo... Projekt je průběžně prezentován na řadě speciálních „knihovnických“ akcí, zejména s cílem získat k účasti další knihovny, ale i na akcích pro subjekty s blízkými zájmy a cílovými skupinami (obce, mateřská centra, nemocnice, mateřské školy...). Se střídavými úspěchy usilujeme o medializaci projektu.

Knihovnám, které se projektu účastní nebo o své účasti uvažují, se snažíme poskytovat všemožnou pomoc: od poskytnutí presskitu k jednání s představiteli kraje, osobní pomoci při jednání se zřizovateli, pořádání vzdělávacích a diskusních akcí o projektu (včetně online formy), zjednodušování pravidel účasti v projektu a vyhlášení kategorie „přátel projektu“ pro knihovny, které z různých důvodů „nedosáhnou“ na předávání motivačních sad, ale splňují v plném rozsahu ostatní parametry, až po každoroční vydávání metodických příruček, v nichž se snažíme reagovat na připomínky, dotazy a požadavky v projektu zapojených knihoven. Dosud byly vydány čtyři takové příručky (viz níže). Proto i v letošním roce předkládáme metodiku k práci v projektu, věnovanou tentokrát cílové skupině nejmladších dětí, tedy novorozenců a kojenců (do věku cca 18 měsíců) a jejich rodičů.

Publikace obsahuje stať pedagožky Mgr. Kateřiny Červinkové Houškové o vývoji dítěte v novorozeneckém a kojeneckém období v souvislosti s významem sociální komunikace a četby. Zlata Houšková (členka organizačního výboru projektu, SKIP) se věnuje cílovým skupinám projektu, obsahu a formě aktivit pro rodiny nejmladších dětí a uvádí řadu inspirací z práce knihoven s uvedenou cílovou skupinou. Publikaci uzavírají příklady konkrétních scénářů z Městské knihovny Sedlčany, Městské knihovny Tišnov a Knihovny Trinec. Všem knihovnám, které se podělily o svou zkušenost z práce s rodinami nejmenších dětí touto cestou, patří náš společný dík. Věříme, že se k nim v příštích publikacích připojíte i vy.

Dosud vydané metodiky

HOUŠKOVÁ, Zlata a Veronika LAUFKOVÁ. *Jak na projekt S knížkou do života (Bookstart): metodická příručka*. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2018. ISBN 978-80-7050-703-2.

POŽIVILOVÁ, Markéta. *Nápady, náměty a scénáře na setkání rodičů a nejmenších čtenářů v knihovnách: s knížkou do života – Bookstart*. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2019. ISBN 978-80-7050-717-9.

LAUFKOVÁ, Veronika. *Projekt S knížkou do života a čtenářská gramotnost: metodická příručka pro práci knihoven s dětmi ve věku 3–6 let*. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2020. ISBN 978-80-7050-732-2.

HLAVINKOVÁ, Alena, Marie RUPCOVÁ a Jarmila VÁLKOVÁ. *Projekt S knížkou do života (Bookstart) a logopedická prevence: metodická příručka pro práci knihoven*. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2021. ISBN 978-80-7050-752-0.

Dostupné též z <https://www.skizkoudozivota.cz/metodiky/> nebo <https://ipk.nkp.cz/odborne-cinnosti/ctenarstvi>.

I Od prvního nádechu k prvním slovům

První rok života dítěte se z hlediska vývojové psychologie většinou dělí na dvě etapy – období novorozenecké a období kojenecké. Přestože jsou obě období pro přehlednost nejčastěji časově oddělována dokončením postnatálního šestého týdne života, kdy teoreticky končí období novorozenecké a začíná období kojenecké, v reálném životě dítěte se jedno období pozvolna proměňuje do druhého a tento přechod je u každého dítěte individuální. Jako názorný příklad nám poslouží předčasně narozené děti, které ukončením postnatálního šestého týdne života ještě nenaplní charakteristiku kojence, protože jejich adaptace na vnější prostředí bývá delší a náročnější. Podobně u dětí, které prošly velmi náročným porodem, může být novorozenecké období delší než u dítěte, jehož porod probíhal hladce. Stejně tak mohou kvalitu adaptace ovlivnit i vnější podmínky, do kterých nový člověk přichází. Faktorů ovlivňujících rychlost přizpůsobení se novému, rozuměj vnějšímu, prostředí je tedy celá řada. Důležité je proto pamatovat si, že přibližně po měsíci je schopen organismus zdravého dítěte vyladit se plně na podmínky života mimo tělo matky. Tehdy započíná období kojenecké, které, opět pouze teoreticky, ukončuje dosažení prvního roku života.

I.1 Novorozenec

Jako novorozenecké období se tradičně označuje v životě dítěte čas od narození do šesti týdnů věku. V životě matky je toto období známo jako šestinedělí. Pro oba členy této diády se jedná o období nanejvýš senzitivní. Porodem dojde k jejich oddělení v nejužším slova smyslu symbolickým přestřihnutím pupeční šňůry. Pokud má však dítě projít zdravým fyzickým ale především psychickým vývojem, pouto mezi matkou a dítětem nesmí být narušeno, respektive blízkost do té doby nutná ze své fyziologické podstaty, musí pokračovat, i když se oba stanou fyzicky samostatnými jednotkami. Přerušené fyzické pouto je nutné nahradit poutem citovým. K jeho kvalitnímu navázání vede mimo jiné i těsná tělesná blízkost matky. I proto je často šestinedělí časem, který matky tráví s dítětem výhradně doma, zbaveny povinnosti být společensky aktivní. Podpora nejbližších, ideálně partnera matky, je v této době nepostradatelná. Společně strávený, ničím nerušený čas, který matce a dítěti jejich okolí zajistí, je pro novorozence darem nejcennějším.

Raketová rychlost fyzického vývoje

Jak matka, tak dítě porodem prošly obrovskou fyziologickou změnou a jejich těla se potřebují adaptovat na nový stav. Proto je novorozenecké období (a období šestinedělí) také časem velkého odpočinku a nabírání sil. Dítě v tomto období prospívá přibližně dvacet hodin denně. Novorozenec se musí vyrovnat i s tak obrovskými změnami ve svém těle, jako je dýchání, příjem potravy a její vylučování či potřeba regulace tělesné teploty ve vztahu k vnějšímu okolí. Přestože nám se jeví tyto pochody jako samozřejmé, pro dětské tělíčko jsou zpočátku neuvěřitelnou zátěží. Během novorozeneckého období průměrné dítě zvýší svou hmotnost přibližně o čtvrtinu. Na počátku váží 3,5 kg, na konci téměř 4,5kg. Zkuste si představit proměnu svého těla, kdybyste za šest týdnů měli změnit hmotnost z šedesáti na pětasedmdesát kilo. Většina matek zažívá váhově podobnou zkušenost v době těhotenství, avšak v nesrovnatelně delším časovém úseku devíti měsíců. Každá z nich vám přesto potvrdí, jak fyzicky náročné a vyčerpávající tyto změny jsou a jak potřebný je dostatečný odpočinek.

Sbohem, kočárku a sunare, já chci maminku!

Kromě tělesné adaptace na vnější svět si v této době dítě buduje s nejbližší osobou svůj první citový vztah, v ideálním případě ten, který započalo již v prenatálním období, tedy vztah s matkou. I nadále hraje výsostnou roli fyzická blízkost dítěte a matky. Matka si novorozence přikládá na hrud, aby mohl slyšet tlukot srdce, který byl po celých devět předchozích měsíců, tzn. celý jeho dosavadní život, zvyklý poslouchat čtyřicet hodin denně a který byl z psychologického pohledu de facto jeho součástí. Stejně tak matčin hlas doslova procházel celým jeho tělem předchozích devět měsíců. **Něžně zazpívaná píseň nebo nahlas přečtená báseň má proto tisíci účinek.** Není tedy náhodou, že plačící dítě, které si matka položí na hrud, se téměř vždy uklidní a přestane plakat. Je totiž opět „kompletní“ a ve známých podmínkách. Obdobně na něj působí i matčina tělesná teplota, na niž byl celý předchozí život adaptován a která mu je příjemná. Dítě svou matku také cítí pomocí svých čichových orgánů. Opět se jedná o něco známého a uklidňujícího, něco, co tvořilo jeho součást až dosud, protože vůně matky je obsažena i v plodové vodě, kterou bylo dítě obklopeno a kterou ještě v břiše matky chutnalo.

Matka se pro dítě po porodu stává, respektive stále je, zdrojem potravy. Nyní však matka již nepředává dítěti výživu skrze svůj krevní oběh, jak tomu bylo doposud, ale prostřednictvím mateřského mléka, pro jehož získávání vybavila příroda novorozence sacím reflexem. Mnoha vědeckými studiemi se již potvrdilo, že mateřské mléko je pro dítě v prvním roce jeho života ideální a ze své podstaty nenahraditelnou stravou, resp. nikdy v plném rozsahu kvalitativně nahraditelnou stravou, protože kromě základních živin obsahuje i složky zcela specifické pro konkrétní matku a dítě. Vědci stále zkoumají přesný vliv symbiotických mikroorganismů, které matka při kojení předává svému dítěti, a to, do jaké míry formují imunitní systém dítěte. Již nyní je však jasné, že mikrobiální osídlení střev hraje v imunitě člověka klíčovou roli, a ukazuje se, že základy zdravého vývoje imunity jsou formovány právě přítomností či absencí kojení.

V neposlední řadě je kojení opět i příležitostí pro dítě a matku navazovat pevný citový vztah. Pro novorozence je totiž okamžikem plného štěstí, kdy jsou uspokojovány všechny jeho potřeby najednou. Zjednodušeně řečeno: dítě – přitisknuto na prsou matky – si plní břicho, je zahříváno matčíným teplem, vše krásně voní a ozývají se známé, uklidňující úder srdce **a něžný hlas**. Přísloušné mateřské náručí tedy naplňuje všechny jeho smyslové potřeby.

Všimněte si, že jen jeden ze smyslů neklade v této první fázi života na mateřské náručí nároky, a to zrak. Přestože my dospělí mu přisuzujeme prim, v počátcích života dítěte, stejně jako v období prenatalním, tomu zdaleka tak není. Pro zrakové vnímání novorozence je vhodná vzdálenost mezi 20–30 cm, oko novorozence ještě nedovede akomodovat, tedy přizpůsobovat se tak, aby zaostřilo na různou vzdálenost. Neumí také sledovat předmět, který ho zaujme, protože neumí koordinovat pohyb okohybných svalů. I používání zraku se tedy člověk po svém narození musí učit. Jeho stimulaci provádí rodiče v době, kdy je dítě vzhůru a kdy se učí všimati si objektů ve své blízkosti, především pak právě rodičů.

Z toho tedy vyplývá, že dotek, prožitek tepla, vůně a známého zvuku mají pro novorozence větší význam než to, zda matku vidí. Zrakem se totiž matku učí teprve poznávat, zatímco s rozpoznáním matky, resp. vnímáním těchto podnětů ostatními smysly má už zkušenosti z předchozího období. Ležení v kočárku či v postýlce není proto pro novorozence nijak uspokojující, ani když má matku zdánlivě na dohled.

Umí nám říct, jak se cítí?

Z komunikačního hlediska má novorozenec velmi omezené komunikační možnosti a schopnosti, o to jsou však účinnější, což potvrdí každá maminka. Pláč novorozeného dítěte nenechá žádnou psychicky zdravou ženu v klidu. Poslouchat pláč vlastního dítěte je nanejvýš trýznivé, řada žen by řekla, že téměř fyzicky bolestivé. Miminko tak vyjadřuje

svoji nespokojenost – fyzickou nebo psychickou. U zdravého dítěte jde nejčastěji o hlad, problémy s trávením, nepříjemnou polohu těla, nedostatek tepla či absenci jistoty (pocitu necelistvosti), tzn. matky. Nejen poslední zmiňovaný důvod nepohody, ale prakticky i všechny ostatní dokáže zahnat právě a především matka. Velkou pomocí nezkušeným matkám, které se trápí se svým stále plačícím dítětem, je moderní trend šátkování, který se vrací na základě vědeckých poznatků ke zkušenostem dřívějších generací. Dítě, kterému je dopřán i po porodu neustálý kontakt s tělem matky při nošení v šátku, je spokojené dítě. Kvalitní kurz šátkování (v knihovně?) může mnoha budoucím i čerstvým maminkám pomoci lépe zvládnout náročný první rok života dítěte a ušetřit jim tak mnoho starostí a bezradnosti.

Umíš mě správně pochovat, tatínku?

Další důležitou dovedností, kterou by měla každá maminka zvládnout, je správná manipulace s dítětem. Zde by se měl intenzivně zapojit i otec dítěte nebo i další osoby, které s novorozencem budou zacházet. Správná manipulace má na novorozence vliv v mnoha směrech, ať se již soustředíme na správné polohy při kojení (ovlivňují přijímání potravy i její zažívání) a odřihnutí, zvedání dítěte z kočárku/postýlky/přebalovacího pultu, jehož nezvládnutí může vést i k trvalému poškození dítěte, pokládání dítěte nebo jeho polohování v době aktivity či v čase spánku. Je stále s podivem, jak velké množství matek a otců v dnešní době nedovede správně držet či uchopovat své novorozené dítě, přestože právě v tomto období má správná manipulace značný vliv na fyziologický vývoj dítěte. Příprava na manipulaci by měla probíhat ideálně v době před narozením dítěte. Krátký zácvik v porodnici po narození miminka rozhodně není dostačující. Nastávající maminka by měla jak pochopit principy správné manipulace, tak si je prakticky nacvičit. Takto připravení rodiče budou pak zvládat období svého raného rodičovství daleko jistěji a s větším přehledem.

Kvalitní kurz správné manipulace s novorozencem (v knihovně?) by měl seznámit rodiče i s významem jemnosti a něžnosti dotyku, pevným balením napodobujícím omezený a jistotu dodávající prostor dělohy či ukládáním novorozence na příjemně měkkou podložku. V okamžiku, kdy rodiče pochopí, že v prvních týdnech života dítěte mají do určité míry v podstatě napodobovat jeho pohodlí v děloze matky, je vyhráno. Bludný kruh, kdy nepohodlí dítěte způsobuje jeho pláč, ten pak stres matky, která neumí odhalit jeho příčiny, je jev velmi častý. A naopak, cítí-li se dobře dítě, cítí se dobře i jeho rodiče. Případy rodičů, kteří jezdí se svým plačícím děťátkem třicet minut autem, aby se jim ho podařilo uspat, nejsou v dnešní době zdaleka výjimkou. Rodiče, kteří v zoufalství přistupují zpočátku k takovému extrémnímu řešení, které se později ještě víc nevyplácí, mívají často nedostatek informací o tom, co dělá novorozencům dobře, co je uklidňuje. Dříve prosazovaný pohled „Jen ho nechte brečet, alespoň bude mít silné hlasivky!“, kdy dlouhým pláčem – tím jediným komunikačním prostředkem, který v raném období mají k dispozici – úplně vysílená miminka usínala, dnes naštěstí většina rodičů už nesdílí. Musí se však naučit znát zdravé způsoby, jak novorozenci pohodlí zajistit.

I.2 Kojenec

Obecně se období kojení vymezuje na jedné straně koncem šestého týdne života a na druhé ukončením prvního roku věku. Snad ještě více než u předchozího období je toto vymezení jen teoretické – učebnicové. Daleko důležitější je sledovat projevy dítěte, které do určité míry zrcadlí, jak probíhá jeho vývoj. Etapa novorozence je časem adaptace na život mimo tělo matky. Kojeneckým obdobím začíná čas skutečné socializace dítěte do světa lidí. I v životě matky s kojencem dochází k proměně. Citový vztah s dítětem, které po dlouhých devět měsíců nemohla přímo vidět, by měl být již pevně a bezpečně navázán, pocit z ohrožení svého života i života dítěte, který s sebou často přináší porod či případné porodní nebo poporodní komplikace, by měl být již zažehnán a její tělo by mělo být opět v dobré fyzické kondici. V takové situaci se maminka začíná kromě dítěte věnovat i dalším členům své rodiny, domácím či pracovním povinnostem a její život se často začíná pomalu obracet i směrem ven. A protože na síle dvojice matka–dítě se nic nemění, dítě se tak i skrze matku začíná více účastnit života kolem sebe.

Z hlediska sociálního vývoje ukončují kojenecké období symbolicky první slova. V oblasti fyzické jsou to pak jeho první kroky. K oběma těmto velkým posunům v životě malého člověka dochází přibližně na konci prvního roku života.

Usmívám se na tebe, člověče!

Z hlediska sociálního vývoje dítěte se za počátek nového životního období – kojeneckého období – často považuje první sociální úsměv. Jak kouzelná sociální startovní čára, kéž bychom na ni jako dospělí tak často nezapomínali. Dítě, u něž se doposavad objevoval úsměv jen jako reakce na vlastní tělesnou a psychickou pohodu, začíná úsměv používat jako komunikační taktiku. Sociální úsměv patří druhému člověku a jednoduše říká: „Jsem rád, že tě vidím. Mám tě rád. Buď se mnou!“ Úsměvem dítě k sobě dospělého poutá, navazuje a prohlubuje sociální vztahy.

Naopak k vyjádření nelibosti stále slouží pláč, takže i v kojeneckém období si ho nejbližší okolí zhusta užívá. Dítě v kojeneckém věku už však také umí odhalit, že pláčem ovlivní chování druhých osob. Už se nemusí jednat jen o projev nelibosti, ale i o taktiku zajištění si pozornosti, jedná se tedy o účelové chování. Rodiče, kteří se svým kojencům budou věnovat pouze, když pláčou, si připravují neblahý osud. Dítě se tak naučí, že pláč je nutným a účinným způsobem komunikace, a využívá ho daleko častěji, protože rodiče mu nevynucený sociální kontakt nenabízejí. **V průběhu dne pravidelně zařazovaná chvílka s knížkou může být proto velkou pomocí nejen ve vývoji dítěte, ale i v oblasti rodinné pohody. Rodič, který, pohodlně usazen, své dítě drží jednou rukou v náručí a druhou mu ukazuje obrázkovou knihu, již doplňuje slovním popisem, tak sýtí potřebu dítěte mít uspokojivý sociální kontakt. Zároveň se tato aktivita postupně stává pro dítě vyhledávanou a knížka jako předmět žádoucí.**

Mluv, mluv, zajímáš mě! Uhadneš, co chci já?

Pozornost, kterou rodiče věnují svému kojenci, se v případě zdravého dítěte odráží na vývoji jeho osobnosti v mnoha směrech. V myslích dospělých stále sídlí představa, že dítě, které neodpovídá, nerozumí. Opak je však pravdou. Přesná koordinace drobných mimických svalů, potřebná k srozumitelné řeči, je velmi náročný proces, a proto vývoj mluvení jaksí zaostává za kognitivními potřebami dítěte. Zjednodušeně řečeno, i dítě, které ještě nemluví, potřebuje, aby na ně dospělí mluvili, tzn. aby na ně mluvili i bez jeho podnětu. Pokud rodiče dítěti vyprávějí o tom, co se bude dít, co kolem sebe vidí, ptají se dítěte na jeho potřeby (aniž by očekávali odpověď), verbálně popisují, když poznají, co se dítěti líbí nebo naopak nelíbí (mluví za dítě), velmi intenzivně tak pracují na podpoře rozumového vývoje dítěte a jeho budoucích komunikačních dovednostech.

Ovládnání mimických svalů, které lidé využívají pro verbální komunikaci, se v kojeneckém věku velmi pomalu posunuje od vokalizace hlásek, přes broukání a vrnění k pudovému žvatlání, teprve pak k napodobivému žvatlání a až následně, koncem prvního roku, k produkci prvních srozumitelných hlásek a slov. To, že v té době děti už rozumí spoustě pojmů, potvrdí všichni pozorní rodiče, kteří si všímají, že stačí někdy u opakované činnosti jen říct, co se bude dělat, a děti už adekvátně reagují, např. sahají po věci, která s činností souvisí, projevují nejrůznějšími způsoby radost či nelibost apod.

Protiklad potřeby dětské komunikace a pomalého rozvoje mluvené řeči, resp. koordinace drobných mimických svalů, která je toho podmínkou, lze dokázat i na jisté komunikační raritě. Děti, které mají k dispozici od narození dva jazyky, z nichž jeden je významně méně náročný na koordinaci svalů, využívají tento jazyk dříve než jazyk druhý. Jedná se o nepočtenou skupinu slyšících dětí, které vyrůstají v prostředí mluveného a znakového jazyka. Protože koordinace svalů ruky je o něco méně náročná než koordinace mimických svalů, resp. z hlediska úspěšné komunikace je potřeba nižší úroveň přesnosti pohybu, objevují se první plnovýznamové znaky u těchto dětí dříve v průměru o jeden až dva měsíce než první slova u slyšících dětí z monolingvního prostředí. Zjednodušeně řečeno, takové dítě ve znakovém jazyce řekne (resp. ukáže za pomoci svých rukou) slovo PES (přesněji znak pro slovo ŠTĚKAT) dříve, než se naučí takové slovo vyslovovat. Tedy často dřív než se ono samo (nebo jeho vrstevníci) naučí vyslovovat jakékoliv jiné slovo. Podmínkou je ale samozřejmě opět podnětné jazykové prostředí. Tohoto faktu si také všimly zakladatelky systému Baby signs. Vytvořily sadu gest, kterou se naučí používat slyšící rodiče se svými slyšícími dětmi, aby s nimi mohli komunikovat oboustranně dřív, než jejich děti ovládnou svá mluvidla dostatečně pro mluvený jazyk.

Kojenecký věk je také **ideální k zakládání čtenářské dovednosti**. Obrázkové knížky, které rodiče dětem nejen opakovaně předčítají, ale i popisují a vysvětlují, se brzy stanou oblíbenou součástí každodenního života. Kniha jako předmět, který je samozřejmou součástí každodenního života dětí i dospělých, kniha jako předmět, který poutá dospělého k dítěti, který dítěti zajistí pozornost dospělého. Kniha jako prostředník společného radostného spoluprožívání. To jsou základy budoucího pozitivního vztahu k četbě.

Otesánek

„Já tě, mámo, sním!“ – i takový pocit mají někdy matky kojenců, které se rozhodnou dopřát dětem kojení během celého prvního roku života. Kojení není vždycky selanka. Ovšem nejen zkušenosti předchozích generací, ale i moderní věda potvrzuje, že v prvním půl roce je pro děti ideální výživa pouze mateřským mlékem. Teprve po šestém až osmém měsíci, ale někdy ještě i později, je vhodné začít s příkrmováním dítěte. Proto matka, která chce dopřát svému dítěti to nejlepší, překonává občasnou nepohodu kojení, vědoma si jeho nenahraditelnosti.

První rok je po fyzické stránce nejrychlejším a nejprogressivnějším v celém životě člověka, a to nejen v novorozenecké fázi, ale v celém jeho průběhu. Hmotnost se z přibližných 4–5 kg na počátku zdvihne na 10–12 kg v jednom roce (váha se oproti porodu přibližně ztrojnásobí). Dítě nám také doslova roste před očima. Z průměrných 50 cm při porodu je na konci prvního roku víc než 75 cm. Důležité je také zmínit, že během první poloviny kojeneckého období vyhasínají u zdravých dětí primární reflexy, se kterými se rodí a jimiž je vybavila matka příroda kvůli vyšším šancím na přežití. Pro rodiče jsou však nejjasnějším znamením zdravého fyzického vývoje dobře viditelné změny v pohybových dovednostech dítěte. Tyto změny ostatně na pravidelných prohlídkách kontroluje a zaznamenává jako potvrzení zdravého vývoje dítěte i pediatr. Proměny, resp. jejich viditelné změny, lze ve zjednodušení (s orientačními časovými údaji) shrnout takto:

„pasení koníčků“, tj. zdvihání hlavy v lehu na břicho (kolem 3. měsíce) -> aktivní otočení ze zad na břicho (kolem 5. měsíce) -> stavění se na kolena a dlaně z polohy na břišku (kolem

8. měsíce) -> samostatné sezení a lezení po čtyřech (kolem 10. měsíce) -> stavění se s oporou, např. u nábytku (kolem 11. měsíce) -> krátký samostatný stoj, postavení bez opory, chůze s oporou, první krok bez opory (vše kolem 12. měsíce).

Tak, jako by před narozením dítěte měli rodiče projít praktickým kurzem manipulace s novorozencem, měli by rodiče ideálně i na počátku kojeneckého období projít alespoň krátkým kurzem manipulace s kojencem. I v tomto období totiž rodiče často dělají řadu chyb, jako např. předčasné posazování či stavění dítěte, která mohou skutečně poškodit jeho tělesný vývoj. Neúměrně velký tlak, k němuž může dojít při posazování či stavění dětí dospělými, způsobený těžkou a vůči tělu poměrně velkou dětskou hlavičkou na nedostatečně osvalenou páteř, ji může poškozovat.

Nikdy se nenudím

Kojenec do slova a do písmene objevuje svět. Tato průzkumnická činnost naplňuje každý okamžik jeho bdělého stavu (v kojeneckém období prospí dítě denně cca 14–15 hodin). Proto děti v této životní etapě v podstatě nepotřebují žádné hračky, hračkou je pro ně vše, co se dostane do jejich blízkosti. Svě okolí prozkoumávají svými ústy a později i rukama, ale v tomto období je už jistě nejdůležitější zrak.

V kojeneckém věku se zrakové vnímání dítěte rozvíjí velmi rychle, ke konci druhého měsíce se výrazně zlepšuje jeho zraková ostrost a dítě také začne zvládat sledování pohyblivého se předmětu, který má v zorném poli. Postupně se ve třetím měsíci přidává rozeznávání barev, rozšiřují se dovednosti sledovat pohyb. Po šestém měsíci dítě dovede vnímat prostor, dovede fixovat předměty vzdálené metr, má již periferní vidění. V jednom roce, tedy na konci kojeneckého období, má již zrak téměř stejně dobrý jako dospělý člověk. **Kniha jako předmět podporující (nejen) zrakový rozvoj dítěte je tedy v tomto období už zcela na místě. Je nutno ovšem počítat i s tím, že bude v nestřeženém okamžiku podrobena i důkladnému prozkoumání kvalit chuťových.**

Prvním polem velkého zkoumání je vlastní tělo dítěte. Kojenci stráví mnoho hodin času pozorováním vlastních rukou. Přibližně od čtvrtého měsíce začíná dítě pomalu objevovat koordinaci očí a rukou, její význam pak stále sílí. S touto dovedností také začíná uchopování předmětů, které významně rozšiřuje kojencovy možnosti zkoumání. Po zdokonalení úchopu začne jejich přesouvání do úst, kde probíhá prověření i ostatních kvalit předmětu. Postupně rozvíjející se sezení a lezení pak kojenci umožňuje změnu úhlu pohledu na okolí a následné volné pole zkoumání prostředí, které, bohužel, dospělí často omezí různými ohrádkami. Mezi 6. a 8. měsícem osvícené maminky začínají se svým dítětem chodit na plavání kojenců, které podporuje psychomotorický rozvoj dětí i jinými způsoby, než je tomu „na souši“. **I plavecká cvičení jsou pravidelně doplňována básničkami a říkankami, které slouží k vytvoření pozitivní atmosféry při cvičení a fixaci pohybu (v návaznosti na text).**

Kdo si hraje, (možná) nezlobí, ale hlavně se zdravě vyvíjí

V kojeneckém věku již hraje velmi důležitou roli ve vývoji dítěte hra. Výše jsem se již zmiňovala o významu senzomotorických, resp. manipulačních her dítěte s vlastním tělem a různými objekty, které se dostanou do jeho dosahu, jako je uchopování, okusování atd. Od dospělého je pro tyto hry zapotřebí zajištění těchto zajímavých objektů. Zásadní požadavek na takový předmět je jeho bezpečnost pro dítě. Po jeho splnění se však meze fantazii nekladou. Kojenec ocení různé druhy materiálu, které stimulují jeho haptiku a přinášejí i rozdílné chuťové počítky. Nemusí se jednat ani o drahé hračky, aby byl objekt pro dítě přitažlivý. Dřevěná vařečka je stejně zajímavý předmět na prozkoumání jako nejmodernější hračka. A zkuste ochutnat vařečku v porovnání s plastovou hračkou! Která z obou věcí bude pro dítě chuťově zajímavější? Dospělí často hodnotí hračku jen z hlediska zrakového, dítě však provádí průzkum všemi smysly. Dítě si se zajímavým objektem vydrží hrát bez nutné dopomoci dospělého. Psychologové se však shodují, že i v této situaci je pro dítě velmi rozvíjející, pokud s ním dospělá osoba o věci hovoří (pojmenuje ji, zmíní její účel, tvar, barvu, vůni, komentuje manipulaci s ní atd.). To, že dítě našemu komentáři zdánlivě nevěnuje pozornost, je zcela vedlejší.

Druhým typem her, které jsou pro kojenecký věk charakteristické, jsou hry sociální. Tento typ her rodiče pozorují, resp. pozorují reakci dítěte, nejčastěji od šestého měsíce věku. Vařila myšička kašičku, Takhle jedou páni, Paci, paci, pacičky, Jak jsi velký? Tááákhle... Rodiče propojují jednoduchý, ustálený, často melodický nebo rytmický text s gestem a něžným dotekem na těle dítěte. **Zde se na podvědomé úrovni tvoří počátky vztahu k slovesnému umění a jeho chápání. Písnička či básnička se stává příjemným mezilidským sdělením, při němž dítě cítí bezpečí, lásku a radost.** Při těchto hrách věnují dospělí dětem soustředěnou pozornost a jsou v jejich fyzické blízkosti, proto je pro děti tento druh her velmi atraktivní. Dítě má v průběhu hry vše, po čem v tomto věku touží, a taková hra je velmi naplňující. Zdravé dítě projevuje při sociálních hrách radost a dožaduje se jejich opakování radostným chováním, později i gestem nebo radostným výkřikem. S přibývajícím věkem se do nich také samo aktivně zapojuje, případně je samo iniciuje. Například kniha se může stát předmětem, kterým dítě dává najevo potřebu sociální hry, lidského sdílení. Kromě rozvoje dítěte tyto hry přinášejí také prohloubení a upevnování citového vztahu mezi dítětem a dospělým.

Psychologové a další vědci věnující se výzkumu lidského chování a tvarování osobnosti potvrzují zásadní vliv kvality sociálního kontaktu v tomto věku pro celkový rozvoj lidské osobnosti. Překonaný názor, že dítě v raném období potřebuje jen dostatečně naplnit své tělesné potřeby, je – bohužel – v myslích řady lidí stále zakořeněn. Maslowova pyramida potřeb, jejíž součástí je kromě naplnění fyziologických potřeb také potřeba bezpečí, lásky a spolupříčnosti, platí beze zbytku i pro kojence. O tragických důsledcích jejich nenaplňování svědčí děti s poruchami attachmentu, jimž byl pozitivní sociální kontakt přinášející lásku, bezpečí a pozornost v raném dětství odepřen. Je potřeba také zmínit, že tyto potřeby dítěte nemůže naplnit ani žádná zvuková či videonahrávka z elektronického zařízení.

Zasad' semínko, vyroste strom

Moderní psychologie a pedagogika přicházejí stále s novými objevy; v jedné věci však už je zcela jisto poměrně dlouhou dobu. Hodnoty a hodnotové směřování života člověka nejnáznamněji ovlivňuje rodina. Znamé je také to, že láska je nejlepším výchovným prostředkem. Když se tedy v láskyplném rodinném prostředí nový člověk setkává pravidelně s četbou, výsledek je zaručen. A i tady platí: čím dříve, tím lépe, tedy už od kolébky.

Vztah ke knize získává dítě nikoliv moralizováním o důležitosti četby nebo vysvětlováním, jak potřebné je číst, ale tím, že vidí své nejbližší prožívat radost z četby, že vnímá četbu jako přirozenou a důležitou součást života rodiny, a především pak společným čtením, kterým tráví rodiče s dítětem svůj čas. Pokud se rodiče rozhodnou věnovat dostatek času sdílenímu čtení, dítě se do četby zamiluje a ani nejrůznější překážky typu dyslexie mu nezabrání v lásce ke knihám. Přestože neznám žádný výzkum, který by dokazoval poměr mezi časem stráveným v rodině s dítětem do jednoho roku věku a jeho pozdější zálibou ve čtení, jsem si jista, a to nejen na základě zkušeností s vlastními dětmi, ale i z dlouhodobého pozorování dalších rodin a jejich potomků, že tento vztah bychom mohli popsat jako přímou úměrnost.

Použitá a doporučená literatura:

ČERNÁ, Ria. *Attachment: o důležitosti citového pouta v životě, o jeho poruchách a léčení* [online]. 2013 [cit. 2022-08-04]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/attachment-o-dulezitosti-citoveho-pouta-v-zivote-o-jeho-poruchach-leceni>

KIEDROŇOVÁ, Eva. *Něžná náruč rodičů: moderní poznatky o významu správné manipulace s novorozencem a malým dítětem*. Praha: Grada, 2005. Šťastné dítě (Grada). ISBN 80-247-1210-5.

Kojení [online]. In: Medicínské centrum Zdravá stolice, 2022 [cit. 2022-08-04]. Dostupné z: <https://www.zdravastolice.cz/kojeni/>

LIEDLOFF, Jean. *Koncept kontinua: hledání ztraceného štěstí pro nás i naše děti*. Praha: DharmaGaia, 2007. Nová éra. ISBN 978-80-86685-79-3.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 4., doplněné vydání. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1783-1.

VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.

2 Když přijdou do knihovny

V této kapitole si zopakujeme a ujasníme několik věcí, které jsou pro celý projekt zásadní: připomeneme si a vysvětlíme jeho pravidla, zpřesníme, komu je určen (základní cílové skupiny), řekneme si, co je třeba sdělit na našich setkáních rodičům, a ukážeme, jak by mohla první setkání vypadat i co při nich může pomoci. Nejprve tedy stručně k pravidlům.

2.1 Pravidla účasti v projektu

Pravidla vycházejí z osvědčené praxe v zemích, kde projekt už běží dlouhou dobu, a jsou definována i s ohledem na četné průzkumy čtenářské gramotnosti; nejsou tedy samoúčelná. Projekt je koncipován tak, aby se jeho jednotlivé součásti a aktivity vzájemně posilovaly, a násobil se tak jejich efekt. Pro podporu čtení a čtenářství je důležité, aby děti měly doma knihy. Proto dostávají motivační balíček se svou první knihou. Jasně však bylo prokázáno, že jenom to nestačí. Je třeba inspirovat především rodiče, jak v této oblasti s dětmi pracovat, a v jejich snažení jim pomáhat. Pravidla proto požadují pořádání aktivit v knihovně a reflektují i nutnost vhodných podmínek k těmto aktivitám. Několik dalších pravidel pak umožňuje/usnadňuje proces realizace projektu jako celku. Požadavek na členství zúčastněných knihoven ve SKIP, na který bývají občas vznášeny dotazy, vyplývá prostě a jednoduše z toho, že právě SKIP celý projekt významně dotuje a zajišťuje.

Projekt pracuje s dvěma typy motivačních sad: pro děti ve věku 0–3 roky a pro děti ve věku 3–6 let. Pravidla pro zapojení do projektu jsou stejná pro oba typy sad. Je to tedy:

- **institucionální členství knihovny ve SKIP;**
- vyjednání podpory zřizovatele;
- **včasné a závazné objednání motivačních sad dle harmonogramu;**
- **předání motivačních sad** (sady pro nejmenší při vítání občánků nebo na speciální akci v knihovně; sady pro tří- až šestileté na akci pro rodiče s dětmi v knihovně, nikoli tedy v rámci návštěvy mateřské školy v knihovně);
- budování/zajištění relevantního fondu literatury pro rodiče a děti ve věku 0–6 let;
- **uspořádání 4 relevantních akcí pro rodiče s dětmi ročně;**
- průběžné zvyšování kvalifikace knihovníka v této oblasti;
- **dokumentace aktivit v rámci projektu a podávání referencí o nich** (nejméně 1x ročně v lednu vyplněním centrálně distribuovaného dotazníku);
- propagace projektu a aktivit v obci;
- přizpůsobení prostředí knihovny pobytu malých dětí (vybavení např. přebalovacím pultem, zázemím po rodiče, zřízením hracího koutku apod.);
- udržitelnost projektu – dovedení dětí do I. třídy;
- do projektu se lze připojit s kategorií dětí ve věku 3–6 let, postupně by však knihovna měla realizovat celý cyklus, tedy i první etapu s dětmi ve věku 0–3 roky.

2.2 Cílové skupiny

Hned zpočátku je třeba zdůraznit zásadní věc, a sice že projekt S knížkou do života (Bookstart) má **dvě rovnocenné cílové skupiny**: jednak samozřejmě **děti** ve věku 0–3, resp. 3–6 let, ale také jejich **rodiče, rodiny**. Všichni dobře víme, že nebude-li mít jakákoli činnost, aktivita, zásada... podporu a „dobré jméno“ v rodině, především pak u rodičů, nelze příliš očekávat, že ji bude umět, znát, preferovat, vykonávat jejich dítě. U čtení to platí dvojnásob. Pokud rodiče nepodporují čtenářství, nepropagují je doma, podceňují je, nevěnují se mu, nečtou, je velmi málo pravděpodobné, že se dítě stane čtenářem. Málo šancí na změnu situace má škola a knihovna může tento stav zvrátit jen zcela výjimečně. A naopak, podporují-li rodiče vhodným způsobem čtenářství svých dětí, je velká šance, že se z dítěte čtenář stane.

Proto jsou rodiče naší cílovou skupinou, naším nejdůležitějším partnerem a také spolupracovníkem. Platí to dvojnásob, hovoříme-li o nejmenších dětech v novorozeneckém a kojeneckém období. Právě počátky vzájemné spolupráce v projektu, tedy první setkání, první akce by proto měly (a možná především) cílit na rodiče. Jim musíme dát najevo, že s nimi sdílíme radost z narození dítěte, že je pro nás důležité, aby se dobře vyvíjelo, aby bylo zdravé, spokojené, aby se z něj stal šikovný, schopný, úspěšný, spokojený člověk. Zároveň jim chceme dát najevo, že o všech těchto věcech něco (hodně) víme, máme pro ně spoustu potřebných a důležitých informací (na tradičních i elektronických nosičích), případně že můžeme pomoci s jejich vyhledáním a využitím. Kromě toho je chceme ujistit, že jsme schopni nabídnout příjemné prostředí k výměně zkušeností a setkávání s odborníky i ostatními rodiči a samozřejmě také své schopnosti a svůj čas. Současně je musíme přesvědčit, že to, co pomůže jejich dětem v životě, co je učiní komunikativnějšími, vzdělanějšími, ale také přemýšlivějšími, citlivějšími a v konečném důsledku úspěšnějšími ve škole

i v životě, je právě čtení/čtení. Měli bychom jim říci, že čtení má i terapeutický účinek, pomáhá například neklidným dětem či dětem se specifickými potřebami. A především bychom jim měli ukázat/naučit je hravé čtenářské aktivity, inspirovat je k jejich využití i k četbě samotné, posílit jejich sebevědomí v této oblasti a povzbudit je v tom, že dokážou být svým dětem příkladem, učitelem, inspirací. A samozřejmě bychom je měli vést k tomu, aby poznali kvalitní četbu.

2.3 O čem by měla být první setkání

Jak naplánovat obsah jednotlivých setkání (akcí) je samozřejmě záležitostí každé knihovny. Při žádném setkání by však neměl chybět apel na nutnost společné komunikace rodičů s dětmi a zdůraznění významu slova, mluveného i psaného, a také společného čtení.

Čtení a aktivity, které je podporují, by tedy měly prolínat všemi akcemi, celým projektem. Uvědomme si, že v projektu nejde o to suplovat jiné subjekty a jejich poslání, ale naplnit poslání knihoven, jímž je (mimo jiné) podpora čtení v rodině a čtenářské gramotnosti dětí.

V místech, kde působí mateřská centra, poradny a další specializované organizace a instituce, bude koncipování akcí pravděpodobně jiné než v místech, kde tyto subjekty nejsou. Všude ale můžeme nabídnout naše know-how a také náš prostor. Navíc můžeme potenciálním partnerským organizacím nabídnout spolupráci, pomoc, vzájemnou koordinaci. Co tím chceme říci? Péči o kojence/batole má samozřejmě na starosti pediatr či zdravotní sestry, ale proč ho/je nepozvat na přednášku či besedu s maminkami a miminky do knihovny? Tělesnou výchovou dětí se zabývají různí terapeuti a cvičitelé – nemůžeme však v knihovně prezentovat jejich nabídku s ukázkovou hodinou, nebo dokonce nabídnout náš prostor k této aktivitě (pravidelnému cvičení), máme-li jej? Víme, že v prvních měsících a letech života dítěte se tvoří absolutní většina jeho osobnosti, proč tedy nepozvat psychologa, logopeda či lektory z dalších oblastí? Víme, že maminky (rodiče) toho mají v počátcích života jejich dítěte až nad hlavu, proč jim neporadit, neukázat možnosti, cesty, příklady? Jsme přece informační pracovníci! Úvodní text Mgr. Červinkové Houškové explicitně nabízí hned několik tipů na takové aktivity.

Potenciální témata tedy jsou např. duševní, citový, motorický, psychosomatický vývoj novorozence/kojence/batolety a péče o něj, fyzioterapie (manipulace s miminkem, cvičení kojenců, masáže), výživa novorozence a kojence, tvorba zvuku, vývoj řeči a vazba na emoční vývoj dítěte i další otázky logopedické prevence, nošení miminek, vázání šátků na miminka, vliv hudby na miminka a mnoho dalších.

Tam, kde všechna výše uvedená témata prezentuje jiný subjekt (např. mateřské centrum) a knihovna by tuto činnost zbytečně dublovala, nabídneme spolupráci v naší zájmové oblasti týkající se právě komunikace, čtení, čtenářství, a to jednak v konkrétní akci/přednášce/aktivitě (ideálně v knihovně), jednak právě v dodávání a propagaci informačních zdrojů. Samozřejmě je vždy též pozvání do knihovny, pokud akce probíhá třeba v mateřském centru. Důležité je dostat do povědomí rodičů čtení – a knihovnu.

Součástí setkání musí být tedy vždy také aktivity učící rodiče, jak s dětmi komunikovat, jak jim přiblížit knihu, jak s ní s dětmi pracovat a vést je ke čtenářství. Doporučení vhodné literatury pro jednotlivá věková období dítěte by mělo být samozřejmostí. Základem je seznam, který obsahuje motivační dárková sada, ale dobrý knihovník půjde jistě nad rámec společného podkladu a bude pracovat s konkrétními exempláři. Kromě učení se společné komunikaci a aktivitám čtení je třeba rodiče nenásilně vést k tomu, aby přijali čtení/knihy jako nezbytnou a příjemnou součást života, kterou mohou/mají s dětmi sdílet. Vedeme je také k poznání **kvalitní** četby pro děti, nových titulů apod., ale koneckonců i k vytvoření/zlepšení/podpoře vlastního vztahu k mluvenému a psanému slovu.

Ke každé akci tedy zároveň vždy připravíme nabídku knih, seznamy doporučené literatury pro rodiče či informace o tom, co máme k tématu ve fondu, co můžeme sehnat prostřednictvím meziknihovni výpůjční služby, co (a kde) lze nalézt na internetu; můžeme se s rodiči domlouvat i o potenciálním doplnění fondu podle jejich zájmu atd.

2.4 Co bychom měli rodičům v rámci jednotlivých setkání sdělit:

- že komunikace s dítětem a čas jí věnovaný je základem jejich vzájemného vztahu i citového a intelektuálního vývoje dítěte;
- že tato komunikace by měla probíhat hned od narození děťátka (doporučuje se dokonce komunikace ve stavu prenatálním);
- že není důležité to, že dítě zpočátku nerozumí jednotlivým slovům či větám; vnímá však hlas komunikujícího a spojuje si jej s konkrétní osobou, vnímá intonaci, postupně odlišuje mluvcí, začne chápat slova, zvláště pokud je spojujeme s konkrétními předměty či činnostmi, a k tomuto pochopení dochází mnohem dříve, než se zdá a než dítě samo začne mluvit;
- že s dítětem se má hovořit stále (nepřetržitě) – např. popisovat průběžně činnosti, které se odehrávají (ted' maminka vezme Marušku a dá jí napít, přitom si budeme hezky povídat, chutná ti mlíčko?...), věci a děje kolem (tady je postýlka, v té bude Maruška spinkat, to štěká pejsek, ten má ale silný hlas...);
- že v komunikaci pomáhá písnička, rýmovaný verš, rytmizované říkadlo (uvedeme/ naučíme příklady, ukážeme zdroje, konkrétní knížky a webové stránky);
- že knížky jsou ideálními pomocníky v komunikaci; když nám docházejí slova, najdeme v nich konkrétní text, ale také inspiraci pro vlastní vyprávění, hru se slovy, podporu ilustrací, zdroj pro rozvoj fantazie i haptickou pomůcku (knížka se drží, obracejí se listy...);
- že dítě sledováním našeho čtení postupně pochopí, že komunikace probíhá nejen ústně, ale i písemně, že ji lze zaznamenat, zapsat;
- že si dítě s knihou spojí zážitek společně stráveného času a rodinné pohody;
- že s knihou v ruce (a třeba s naším ukazováním slov, vět...) začne časem vnímat a spojovat si pojmy s písmem, začne vnímat strukturu („obraz“) textu a bude se tím vlastně nenásilně a v pohodě učit číst, a to mnohem dříve, než si to ono samo i jeho rodiče uvědomí;

- že se s knihou v ruce bude postupně mnohem dříve učit opakovat slova a věty, tedy mluvit, vyprávět své děje, příběhy, byť zprvu nesrozumitelně;
- že četba, zejména pravidelná, dobrovolná, přijatá jako samozřejmá součást života, vede k lepším studijním výsledkům ve škole (prokázáno desítkami domácích i mezinárodních studií a výzkumů), a tudíž i k větší šanci na úspěšnost v životě;
- že knihovna je to pravé místo, kde s tímto vším můžeme pomoci (a zároveň musíme dokázat, že je to pravda!).

Současně učíme maminky, jak s dětmi číst, jak držet dítě, aby vidělo do knihy, jak mu ukazovat text, obrázky, jak klást otázky k textu, jak pracovat s obrázkovými knihami bez textu, jak si s knihami „hrát“. Učíme je, že dítěti mají knihy podle přání dávat do rukou a doma je umístit tak, aby na ně dosáhlo a mohlo si je samo brát; že má dítě ale také vidět své rodiče při čtení, a tím si uvědomovat a přijímat fakt, že kniha je běžnou a oblíbenou součástí života.

Součástí našich doporučení by měla být i rada, aby děti minimálně do 3 let nedostávaly do rukou mobilní telefony či tablety. Podle odborníků (např. dětských psychologů, psychiatrů) hrozí totiž, že snadná a intuitivní manipulace s těmito přístroji zcela ovládne dítě, které pak už nebude chtít učit se číst, protože to je náročná a zprvu těžká práce. Zároveň je třeba rodiče ujistit, že děti v tomto smyslu o nic nepřijdou a zdánlivý „skluz“ proti dětem, které takové přístroje dostanou do rukou v raném dětství, doženu velmi rychle a snadno ve školním nebo těsně předškolním věku. A jsou-li schopny pracovat s knihami a četbou, budou pravděpodobně tyto přístroje i v budoucnu využívat daleko sofistikovaněji a k lepším účelům. Doporučení hodné je také limitovat a kontrolovat sledování televizních pořadů (výjimečně, v přísném výběru a jen v minutových délkách) a do dvou let je zcela eliminovat.

Pracujeme i s aktualizovanými seznamy nejlepších/nejzajímavějších knih pro konkrétní věková období, nabízíme je v našem fondu a ukazujeme, jak se s těmito knihami dá pracovat s dětmi. Ukážeme (dokážeme to?), že knihovna je místem, kde se rodičům dostane profesionální pomoci a služeb, že je ideálním bezpečným místem, kde mohou trávit čas se svým dítětem a zároveň se setkávat a vyměňovat zkušenosti s ostatními rodiči, že jejich dětem (a snad i jim) nabízíme nové zážitky, podněty atd., to vše s chápajícími, vstřícnými a profesionálně zdatnými pracovníci a pracovníky. Nezapomeňme maminkám připomenout, že podstatné rady a doporučení naleznou v publikaci, kterou dostaly v motivační sadě (kalendář), a samozřejmě připomenout seznam doporučených knih; vřele radíme představit při prvním setkání celou motivační sadu.

Toto vše lze vtělit postupně do několika samostatných akcí týkajících se pouze čtení, ale také to může být doplněk širší koncipovaných aktivit, tedy naše vystoupení, instruktáže a aktivity mohou doplňovat akce, jejichž částečnou náplní bude jiné téma (zdravotní, psychologické, logopedické, terapeutické apod.). Záviset to bude, jak bylo výše řečeno, na konkrétní situaci v lokalitě, zájmu a možnostech knihovny.

Knihovny se zavazují uspořádat v rámci projektu minimálně čtyři akce pro rodiče s dětmi v každé z kategorií za rok. Sdělit rodičům jako důležitě cílové skupině výše uvedený obsah a postupně jim ukázat (naučit je), jak s dětmi číst a jak je ke čtení vést, bohatě vystačí na několik takových setkání v nejranějším věku (do roku – roku a půl dítěte). Postupně se setkání stále více stávají praktickými ukázkami práce knihovnice/knihovníka s dětmi (batolaty), kde se rodiče dostávají více do role pozorovatele a pomocníka a kde všichni společně (dětí, rodiče, knihovníci) prožívají radost ze vzájemného setkání a komunikace.

2.5 Co nám pomáhá

Aby naše sdělení bylo informací a vedením rodičů a zároveň abychom se věnovali i dětem, vsadíme především na praktické ukázkky. Pomohou nám např.:

- **loutky** – „miminko“ (panenka), ke kterému se budeme chovat a zacházet s ním tak, jak chceme, aby s dětmi zacházeli při akci rodiče (houpání, zpívání, ukazování...), ale také např. různá zvířátka, pohádkové postavičky, maskoti...;
- **hudební nástroje**, jež nám umožní doprovodit např. zpěv ukolébavek či jednoduchých dětských písní, ale také relaxační hudby pro okamžiky odpočinku; Orffovy nástroje oživí i rytmizaci říkadla (dětí v batolecím věku je pak používají již rády samy);
- **flipchart**, který usnadní společnou práci s textem (zapišeme na něj říkadla či potřebné texty, které rodiče učíme, nebo chceme, aby říkali s námi; můžeme zde uvést i jména dětí, důležité informace, sdělení apod.);
- **hračky**, později vhodné hry, stavebnice...;
- **haptické a další pomůcky**;
- samozřejmě konkrétní **knihy, obrázky...**;
- **rituály** – např. stabilní hravá forma vzájemného vítání a rozloučení;
- **prostředí** – to hraje při našich aktivitách také důležitou roli; musí být pohodlné (aby se všem dobře sedělo/leželo), čisté (aby se maminky nebály k nám děti vzít), hezké (aby se tam rodičům i dětem líbilo). Zejména menší knihovny se často obávají, že nemají dostatečné vybavení, že to a či ono chybí. Jsou to zbytečné obavy! Řadu věcí

lze nahradit. Je ale třeba, aby maminky měly kde děťátko přebalit, nakrmit, případně ohřát mléko apod., aby bylo kam vyhodit použité plenky (ideálně samostatný odpadový koš). Nově vzniklé dětské koutky v knihovnách zapojených do projektu svědčí o tom, že právě tento faktor je nejméně problematický, resp. že si s ním většina knihoven umí docela dobře poradit a také že na jeho zlepšování „slyší“ a pozitivně reaguje i zřizovatel knihovny (!);

- **spolupráce s relevantními partnery** v obci (mateřská centra, zdravotnická zařízení, logopedové, terapeuti, psychologové, pedagogové, cvičitelé ad. – viz výše).

2.6 Využitelný rámcový model prvních setkání (příklad)

(Vše níže uvedené je nutno brát jako příklad, inspiraci, nabídku, možnost, variantu; definitivní podoba je vždy záležitostí konkrétní knihovny, konkrétního člověka.)

Rituál vítání: Ideální je společně vítání každého děťátka/rodiny jmenovitě, např. s využitím říkanky nebo písničky, př.:

Knihovnice *ukazuje na jednotlivé děti:* Koho to tu dneska máme, koho spolu přivítáme?

Maminky/rodiče *postupně představují děti křestními jmény:* Maruška, Honzík...

Knihovnice: *Vítáme tě, Maruško! Postupuje se od dítěte k dítěti. Pokud je přítomno hodně dětí, lze se zeptat Máme tu ještě nějakou Marušku? A přivítání zopakovat, případně přivítat všechny Marušky najednou.*

Rituál vítání je delší, ale navozuje intimitu, zdůrazňuje důležitost každého děťátka, pomáhá vytvářet přátelské vazby; navíc se přítomní do určité míry poznávají, jsou zvyklí se během něj utišit, soustředit pozornost, děti se postupně na vítání těší, jakmile umí, říkají své jméno samy. Existuje řada „vítacích“ písniček a říkadel (viz příklady níže).

Nakonec (nebo zpočátku) přivítáme/představíme také naše „miminko“ (panenku, loutku), případně maskota, zvířátko, které bude průvodcem a pomocníkem v pořadu. *Pokud jsou přítomni dva zástupci knihovny (nebo jeden pomocník), lze zapsat jména dětí i na flipchart, všem (i nám) lépe utkví v paměti. Používáme-li panenku-miminko, ukážeme, jak ji budeme držet (houpat...), a snažíme se po celou dobu dodržovat iluzi „dítěte“ jako model pro maminky.*

Úvod k tématu, event. též představení knihovny a projektu jako příležitosti k vzájemnému setkání:

Knihovnice: *Milé děti, milé maminky a tatínkové, jsme rádi, že jste k nám našli cestu, a věříme, že se tu budeme vídat pravidelně (každé první pondělí v měsíci, každý týden... dle podmínek knihovny). Budeme si spolu hrát, zpívat, povídat si o zajímavých věcech, trochu se učit a taky si číst. To nejlepší, co si můžeme vzájemně dát, je společný pohodový čas. My už jsme se na vás moc těšili a připravili jsme si pro vás spoustu překvapení. Tím prvním je... (téma setkání, představení lektora nebo naší akce).*

Téma setkání: Vystoupení externího lektora (pediatr, sestra, psycholog, logoped, fyzioterapeut, osoba, která učí „vázání šátků“ k nošení miminek, cvičitelka dětí ad.). Tito lektoři si obvykle poradí s oběma skupinami (rodiče i děti). *Zástupce knihovny funguje běžně jako pomocník (a může být též figurantem s miminkem-panenkou). Délka vystoupení by měla být předjednána a měla by poskytnout ještě čas pro naše vystoupení – připomenutí projektu, jeho smyslu, knihovny a jejích služeb – ideálně ve vazbě k tématu (literatura a zdroje pro rodiče) a čtení pro děti.*

Pokud je hlavním tématem náš projekt, čtení, knihovna, pak je lektorem knihovnice/ knihovník, někdy i sprátcený pedagog, případně oba (význam a podpora čtenářství a čtenářské gramotnosti). *Obsah (viz Co bychom měli rodičům sdělit) se snažíme předávat velmi stručně, lidsky, názorně, s „miminkem“ v ruce a s doplňkovými aktivitami (říkanky, zpěv, obrázky, u batolat dramatinované čtení, pohybové aktivity, případně tvořivé dílničky). **Nezahltit rodiče poučkami a moudrými sentencemi!!! Předat v co nejjednodušší podobě a ukázat prakticky!***

Doporučujeme využívat a maminky/rodiče od počátku při setkáních také učít vhodná jednoduchá říkadla, resp. písničky ke společným aktivitám doma, k večernímu koupání, k procházkám, k poznávání domova a světa (zároveň vždy odkazujeme na další zdroje – i elektronické); hodí se také jednoduché ukolébavky. Vysvětlujeme důležitost verbální komunikace od útlého věku (miminka) a výhody zapamatovatelných textů říkadla a písniček. Texty lze připravit na flipchartu. Samozřejmě ukazujeme knihy! Připomeneme „kalendář“ z motivační sady!

Pokud je hlavní téma akce jiné, ponecháme si v závěru vždy čas alespoň na jednu říkanku či ukolébavku a první informaci o projektu a knihovně.

Rituál rozloučení: Společné rozloučení opět písničkou, říkadlem, ideálně s vyjmenováním všech dětí (mávání, tleskání...). Slíbíme si, že se zase potkáme příště (připomenutí termínu).

Po společném rozloučení vždy ponecháváme prostor k individuálním dotazům, prohlédnutí nabídnutých (ale i jiných) knih, rozebrání event. seznamů doporučených titulů, prohlídce knihovny, zejména oddělení pro děti, a hlavně ke vzájemnému popovídání dospělých či společnému posezení, u batolat pak k hraní, prohlížení knížek, ale také ke svačině apod. Tato „volná zábava“ se mnohokrát osvědčila i jako převažující program konkrétního setkání; rodiče si prostě chtějí vzájemně popovídat s ostatními, ale i s knihovnicemi/ knihovníky (!) v prostředí, kde jsou spokojené i jejich děti.

3 Příklady z praxe

Za nejoblíbenější a neúčinnější radu a pomoc bývají obvykle považovány zkušenosti a praktické příklady (i když klasik praví, že nic není praktičtějšího než dobrá teorie). I v této publikaci proto takové ukázky přinášíme. Na následujících stránkách je možné inspirovat se, pokud jde o obsah a formu jednotlivých setkání a aktivit, metody a formy práce, ba dokonce o konkrétní tituly, ale také pokud jde o spolupráci či potenciální partnery. Všechny příklady a tipy se týkají sledované věkové kategorie – novorozenců a kojenců (cca do věku 18 měsíců), byť některé aktivity navštěvují i starší děti (do 3 let věku).

3.1 Příklady dobré praxe, tipy z knihoven:

- V **Knihovně Jiřího Mahena v Brně** se jedenkrát za 14 dní schází **Klub maminek** a pro účastníky je vždy připraven program s pozvaným lektorem. Proběhly např. programy zaměřené na **hyperaktivitu dětí, prevenci infekčních onemocnění u dětí, očkování, cestování s dětmi, zdravou stravu pro děti** (spojený s ochutnávkou zdravých pomazánek), **masáže miminek, efektivní rodičovství** apod. Oblíbené jsou i programy, které nabízí knihovna z vlastních zdrojů, jako je **arteterapie**, doporučování knih pro nejmenší děti a (na žádost maminek) také knih pro ně samotné...
- Úspěšný je v **Knihovně města Hradce Králové (KMHK) minikurz „Rosteme spolu. Jak manipulovat s novorozencem“**. Jde o komorní akci pro cca 10 maminek, tatínek, babiček nebo všech se zájmem o vývoj dítěte v prvních měsících, na níž jsou vítány i těhotné maminky. Kurz probíhá pravidelně jednou za měsíc. Lektorem je zkušený fyzioterapeut pro nejmenší, Bc. Vít Klouček, motivovaný tím, že chce pomoci vyvrátit různé dezinformace, které kolují ve veřejném prostoru a miminka poškozují. Velmi zajímavé je, že knihovnu oslovil sám! Představuje psychomotorický vývoj dítěte a názorně ukazuje manipulaci s miminkem. Přednáší zdarma, časově bylo však nutné se mu přizpůsobit (od 16. hodin, cca 50–60 minut + diskuse). Má prezentaci, řadu ukázkových videí s miminkou, výukovou panenku k praktické demonstraci. Na úvod vždy všechny přivítá zástupce knihovny a podává základní informaci k projektu S knížkou do života; k dispozici je metodika pro rodiče (kalendář) a letáky. Pro ilustraci uvádíme reakci jedné z účastnicích se maminek: „Lektor je velmi chytrý, vyvrátil mi všechny mýty, které jsem měla k tomu, jak zacházet s miminkem...“

- **KMHK** pořádala např. také setkání rodičů a jejich miminek v knihovně **s fyzioterapeutkou**, která ukázala, jak lze s miminkem trávit čas aktivně. Rodiče seznámila se specifiky vývoje dítěte v prvním roce života a ukázala, jaké hry a činnosti děťátko rozvíjejí a podporují v jeho zdárném vývoji. Vhodně zvolenou činností je možné totiž miminko nejen zabavit, ale i zklidnit a mnohému naučit. Setkání dětí a rodičů mělo alternativu „naživo“ v knihovně, ale i online. Konání akce tak mohlo být přizpůsobeno aktuálnímu vývoji epidemiologické situace.
- Potenciálním partnerem k aktivitám a přednáškám z oblasti fyzioterapie může být dle **KMHK** také např. **Centrum zdravého pohybu** (<https://www.centrumzdravehopohybu.com/o-centru/>), jehož program Hýbanky je určen dětem od jednoho roku, ale cvičí už i s miminko. Centra zdravého pohybu působí i v řadě dalších měst a ke spolupráci s knihovnamy se staví pozitivně.
- Pro děti ve věku 0–3 roky působí **KMHK** kromě dalších klubíků na pobočkách **klubík Rybička**, který se schází pravidelně jednou v měsíci v dětském oddělení U Velryby. Na děti a rodiče čeká vždy nový hravý program plný čtení, rytmizace, pohybových, kreativních a jiných rozvojových aktivit. V dětském oddělení je k dispozici přebalovací pult, mikrovlnná trouba, jídelní židlička i misky na jídlo; děti si mohou pohrát v dětském koutku. Do klubíku není potřeba žádná registrace, rodiče s dětmi mohou přijít kdykoliv podle času a chuti. Pro úplnost: na Rybičku navazuje klubík Tučňák pro děti ve věku 3–6 let.
- **Městská knihovna Chodov** se do projektu S knížkou do života (Bookstart) zapojila od prvního ročníku společně s několika dalšími knihovnami Karlovarského kraje (např. **Městská knihovna Sokolov** v rámci projektu pořádá neformální povídání o mateřství a rodičovství). V Chodově, kde rodiče dostávají mimo jiné poukaz na registraci do knihovny na sedm let zdarma, vznikla pravidelná akce s názvem **Lumpík** – pro děti od jednoho do osmnácti měsíců, na ten pak navazuje oblíbený program Cvrčkohrátky. K programu Lumpíka (jedenkrát měsíčně) patří mimo jiné **společné cvičení**. Cvičí se na gymnastických míčích, s overbally, zkouší se také montessori techniky pro miminka za poslechu relaxační hudby. Společně se procházejí knihy, které jsou rodičům stále k dispozici, pořádají se i odborné lekce: např. fyzioterapeutka maminkám ukázala správné techniky manipulace s miminkem a zodpověděla jejich dotazy. Úspěšná jsou také **pikniková setkání** v parku u knihovny: knihovnice jako odměnu za pravidelnou účast maminkám připraví spoustu dobrot a společně si všichni užijí krásné dopoledne na barevných dekách mezi knihami.
- **Knihovna Václava Čtvrtka v Jičíně** zve na setkání v knihovně dopisem u příležitosti vítání občánků; na matrice dopis rodičům předají. Rodiče se k účasti přihlásí předem. „Chodí kolem 10 dětí plus doprovod maminek, někdy i tatínků či babiček, kapacitně je to únosné, více lidí by už bylo příliš. Termínů máme vždy víc, kdyby byl převis zájmu.“ Pravidelně se pak každý první týden v měsíci koná **Čtipískovo klubíčko** a Čtipískovo klubko pro děti a rodiče z projektu. Dopoledne Klubíčko pro děti do

3 let, odpoledne pro starší (do 6 let). Na pravidelná setkání se už rodiče hlásit nemusí. Vše probíhá volně a nenuceně jako opravdové setkání přátel. „Maminkám uvaříme kávu, čaj, dětem dáme vodu a například sušenky, já se třeba dnes podělila o svůj meloun. Maminky si to užívají. Pro děti máme hračky, knížky, občas něco vyrábíme, čteme pohádku atd. Všechno je takové volné a nenucené, nic striktně organizovaného, každý má svůj prostor. Maminky se mezi sebou domlouvají a scházejí se v knihovně; prostě pohoda. Vše plyne tak nějak mile, přirozeně.“ Maminkám s dětmi v projektu nabízí knihovna zlevněnou registraci.

Struktura setkání:

- Přivítání rodičů a dětí v knihovně
 - Představení knihovnic, knihovny a projektu
 - Vystoupení dětí z blízké základní školy (kratičké divadelní představení nebo zpěv apod.)
 - Registrace nových čtenářů
 - Slavnostní předání průkazek a motivačních sad
 - Prohlížení a půjčování knížek (velký zájem je i o audioknihy), volné hraní, vzájemné povídání
 - Pro zájemce prohlídka knihovny a představení dalších služeb
 - Rozloučení
- Na vítání občánků se podílí Oddělení pro děti a mládež **Knihovny města Ostravy** (KMO) ve spolupráci s městským obvodem Moravská Ostrava a Přívoz. KMO je tak přímo součástí slavnostního programu **vítání občánků**. Městský obvod vypisuje několik termínů vítání za rok. Před každým termínem zástupce obvodu knihovnu kontaktuje a sdělí počet přihlášených dětí. V den vítání si do prostorů Nové radnice pracovníci knihovny přinesou motivační sady a banner. Vše si připraví ve vyhrazeném prostoru v obřadní síni, kde jsou přítomni od zahájení programu až do jeho konce. V průběhu programu je ceremoniářka představitelkou (ke gratulaci se připojuje i Knihovna města Ostravy...). „Prezentaci knihovny a projektu S knížkou do života zahajujeme částí básně od Františka Hrubína *Co je knížka*:

Co je knížka? Je to živá

bílých listů hromádka,

v ní si všechno hraje, zpívá,

ptáci, děti, zvířátka.

A pokračujeme: *Verši Františka Hrubína vás zveme do oddělení pro děti a mládež Knihovny města Ostravy u Sýkorova mostu. Myslíme si, že je důležité číst dětem od jejich nejujtějšího věku, a proto jsme se zapojili do mezinárodního projektu Bookstart.*

V českém prostředí se jmenuje S knížkou do života. Díky podpoře statutárního města Ostrava pro vás máme sadu S knížkou do života, která mimo jiné obsahuje poukaz na registraci vašeho dítěte do knihovny zdarma až do jeho školní docházky. Těšíme se na vaši návštěvu.“

V závěru celého programu společně se starostou či místostarostkou předávají knihovnice/knihovníci motivační sady a pamětní listy. „Na účast knihovny máme pozitivní ohlas od našich čtenářů, ale i od široké veřejnosti a městského obvodu.“

- **Městská knihovna Sedlčany** nabízí rodinám s malými dětmi např. klub **Klíčime** (pro rodiny s dětmi ve věku 0–3 roky). Klub uvádí program **Setkání miminek aneb Den za dnem s miminkem**. Na tomto setkání nebo při slavnosti vítání občánků dostávají rodiny první knižní dárkovou sadu. Po Setkání miminek následuje ještě program **Rok s miminkem**. Další setkávání jsou pak již společná s ostatními dětmi a rodiči. Klub se schází dvakrát do měsíce. Termíny jsou oznamovány plakátky a v měsíčníku Radnice. Závazné přihlášky přijímají v knihovně osobně nebo elektronicky. Na klub Klíčime pak navazuje klub Rosteme (pro rodiny s dětmi ve věku 3–6 let). Ten se schází poslední středu v měsíci v knihovně nebo venku. Cílem je „společně s rodiči podpořit a rozvíjet lásku ke knize a čtení u nejmenších a pomoci jim v jejich dalším vývoji“. Pravidelným setkáním předchází program Rosteme s pohádkou, při kterém děti dostávají další knižní dárkovou sadu. Oba kluby mají uzavřenou **facebookovou skupinu**, která je součástí projektu S knížkou do života (Bookstart) a je určena rodinám s dětmi ve věku 0–6 let. Členové se jejím prostřednictvím dozvídají o aktivitách knihovny i o různých zajímavostech spojených s projektem. Zjistí, které knížky jsou pro jejich mrňousky nejvhodnější, mohou sdílet své nápady, postřehy, fotografie a případně vymýšlet náměty pro budoucí aktivity. V knihovně vznikl také speciální **knižní koutek** pro věkovou skupinu 0–6 let s velkým množstvím knih, zejména leporel. I pro rodiče se neustále samozřejmě doplňuje knižní fond o nové tituly, které se zabývají malými dětmi, jejich výchovou, ale i různými přístupy k životu rodin.
- **Čtení pro miminka v bříšku**: Na podzim v roce 2019 začali v **sedlčanské knihovně** číst miminkům v bříšku. Propagační letáky umístili do čekáren před pediatrickými a gynekologickými ordinacemi. Čtení proběhlo několikrát v sobotu dopoledne. Sobotní dopoledne bylo zvoleno proto, že v tu dobu si mohou nastávající maminky snáze zajistit hlídání starších dětí, ale také mohou na akci snáze přijít oba rodiče. Před začátkem čtení si v knihovně říkali, proč je tak důležité, jak by mělo probíhat, zda mají číst i ostatní členové rodiny, nejen maminka, co se má číst... Pak si přítomní z připravených knih sami zvolili knížku, ze které se chvilku četlo. Na setkání byly připraveny vždy i nejrůznější knihy s radami pro rodiče.
- V **Městské knihovně Tišnov** (mimořádně té, která úplně první získala titul Kamarádka knihovna) mají v **Knižním klubíku pro miminka** dvě skupiny: „mamky s miminky“ a „mamky s batolátkou“. Co s první skupinou v knihovně dělají? Maminkám (rodičům) s miminky ukazují, co nového vychází a co číst nejmenším. Například **vy-světlují, co je obrázková kniha** a proč by jí maminky měly věnovat pozornost. Nebo si prohlížejí stará i nová leporela, **kontrastní (černobílá) leporela**... Říkají si, čím jsou výjimečná a jak je možné si s nimi hrát nebo jak jinak ještě mohou v rodinách podpořit své děti ve čtení a proč je to důležité. Ze všeho nejvíc se v knihovně ale **snáží, aby maminky samy** propadly kouzlu dětské literatury, aby četly knihy pro děti, nosily je ukázat do knihovny, **doporučovaly si je navzájem a diskutovaly o nich**. „Věříme, že jedině tak se dostanou ty nejlepší knihy přímo k dětem. Zrovna nedávno jsem tu měla jednu maminku, které jsem strčila do ruky obrázkovou knížku od Marianne Dubuc *Medvěd a šeptání větru*. Řekla jsem jí, že je jen pro ni, ne pro dítě. Ať si ji přečte sama,

když bude dcera spát, a zhodnotí, jestli je obrázková kniha skutečně jen pro děti. Na další setkání přišla nadšená a chtěla si vypůjčit další! Ta radost byla podobná, jako když přijde hrdý prvňáček s tím, že úplně sám přečetl celou knihu. Přesně tak to měla i ta maminka s několikaměsíčním dítětem: „Hurá! Přečetla jsem si knížku!“, uvádí kolegyně „děčkařka“ z Tišnova.

- Klub **MRKni pro nejmenší** při **Městské knihovně Třinec** navazuje na dlouholetou tradici existujícího klubu MRKni, který je určen pro rodiny s dětmi od 3 let věku. Díky projektu S knížkou do života (Bookstart) knihovna rozšířila nabídku aktivit i pro rodiny s nejmenšími dětmi, miminky. Klub probíhá jednou měsíčně dopoledne a program je připravován pro dvě skupiny: mladší děti (0–18 měsíců, tedy „dětí, které ještě nechoď“) a starší děti (18 měsíců a výš, děti, „co už běhají po knihovně“). Blíže o programu ve 4. kapitole naší publikace.
- **Městská knihovna Valašské Meziříčí** organizuje **Klub Malíček aneb Do knihovny od malička**. Klub je určen rodičům na rodičovské dovolené a dětem od narození do 3 let. Probíhá vždy první čtvrtek v měsíci od 9 do 11 hodin. **Program setkání je rozdělen na dvě části – řízenou a volnou činnost**. Na řízenou činnost je nutná rezervace místa (kapacita je 15 rodin). Rodiny si proto rezervují místo prostřednictvím formuláře na webových stránkách knihovny. Kdo není přihlášen na řízenou činnost, přichází až v 9.45. Oddělení pro děti je během Malíčku otevřeno jen pro „malíčky, malenky“ a jejich rodiče.

Schéma programu:

- 9.00–9.30 Řízená činnost (vzdělávání, povídání, čtení, hraní)
- Přivítání
- Tematický blok nad knihou
- Aktivita
- Ukončení řízené činnosti
- 9.30–9.45 Svačina
- 9.45–10.00 Tipy na čtení
- 10.00–11.00 Volná hra dětí, výběr knih, půjčování

Příklady realizovaných programů: Prší, prší, jen se leje, Jak je dneska Emilovi?, O sněhové vločce, Malované pohádky, Domek pro myšku, Šedík a Bubi, Pip a Pipa, Klapy klap, O myšce, která se nebála.

Kluby či „klubíky“ pro maminky s dětmi ve věku 0–3 roky postupně vznikly v celé řadě dalších knihoven. Nejvíce jich má asi **Knihovna města Ostravy** (16!), kde jde o tradiční formu práce s rodinami. **Klub Paleček** mají také v **Masarykově veřejné knihovně ve Vsetíně, Kulihrášky v Městské knihovně Rtně v Podkrkonoší. Klub Medvídek v Městské knihovně v Českém Těšíně** navazuje na úvodní akci Kuffík pro miminka, kde jsou rodiče informováni o připravovaných setkáních, obdrží motivační sadu, průkazku do knihovny zdarma, informace o knížkách, o knihovně ad. Po dovršení 3 let pak pokračují děti v klubu Lvíčata.

Vynikajícím zdrojem inspirací k setkáním s nejmenšími a jejich rodiči je webová stránka **Mrňousků-knihoušků Městské knihovny Havířov** (<https://knihovnahavirov.cz/bookstart/>). Zdařilé plakátky, které si lze na stránce prohlédnout, dávají jasnou představu o programu jednotlivých setkání, jejichž obsah se mění se stoupajícím věkem dětí (od předávání motivačních sad přes povídání o říkánkách se zapojením jemné motoriky, přes hraní s prstíky (co všechno s nimi dovedeme), „rozvíjení dětských oušek“ a poznávání zvuků hudebních nástrojů, cvičení a ukázky, „jak se dobře kroutit“, poznávání a vliv barev, rozvíjení motoriky, téma jak děti „skamarádit“ s nočníkem až po objevování světa či scénické čtení). Znamé je **Knihomrně Městské knihovny Dobříš** ve variantách „mini“ a „midi“... a tak by bylo možné pokračovat. Ve všech těchto (a mnoha dalších) knihovnách je možné najít inspiraci pro práci s nejmenšími a jejich rodiči. Mnohdy stačí jen se rozhlédnout v nejbližším okolí, promluvit s kolegy ze sousedních knihoven či z regionálního klubka Klubu dětských knihoven SKIP – a následováníhodný program je na světě.

3.2 Spolupráce s mateřskými či rodičovskými centry (MC, RC) a dalšími subjekty

Velký potenciál má vzhledem ke společné cílové skupině také spolupráce s mateřskými či rodičovskými centry, kluby maminek a podobnými organizacemi. Je pak možné snáze řešit problémy prostor, pracovních kapacit, sdílet nápady, lektory..., jak ukazuje několik níže uvedených příkladů.

- **Knihovna města Hradce Králové**, která je jednou z vůdčích knihoven projektu, s mateřskými centry pravidelně spolupracuje a projekt S knížkou do života (Bookstart) prezentovala již na mnoha místech, například také při online intenzivním setkání „Služby pro rodiny v Královéhradeckém kraji“, pořádaném Síťí pro rodinu a Královéhradeckým krajem. Setkání bylo určeno všem mateřským a rodinným centrům Královéhradeckého kraje; připojila se však i MC a RC z krajů dalších. V jednání zazněly některé informace inspirativní a zajímavé pro potenciální spolupráci těchto center s knihovnami:

- dvě mateřská centra po prezentaci projektu S knížkou do života (Bookstart) ihned projevila **zájem o spolupráci s knihovnami** (bohužel právě ve městech, kde knihovny v projektu zapojeny nejsou...);
- centrum v Hradci Králové **veřejně pochválilo program**, se kterým knihovnice z KMHK v MC s klubíkem vystoupily, a **doporučilo tento program** (programy) i **ostatním centrům**;
- mateřská centra řeší **nedostatek personálních kapacit** a financí, často tuto práci dělají dobrovolníci; nemají stálou podporu (musí žádat každý rok), ocenila by stálý úvazek, ale možná i spolupráci či dělbu práce s knihovnou;

- některá mateřská centra mají na rozdíl od (zejména menších) knihoven **k dispozici vhodný a dostatečný prostor** (možnost spolupráce);
- v některých centrech by rádi vzdělávali rodiče, příp. chtějí organizovat třeba dopolední čtení s babičkami, vesměs ale už nemají k těmto aktivitám kapacity, i když nápady třeba ano (možnost spolupráce);
- existuje **soutěžní dotační program MPSV „Obec přátelská rodině a seniorům“** (obce musí mít komunitní aktivity, vzdělávací aktivity a zpracovanou koncepci prorodinné politiky, kterou naplňují (<https://www.mpsv.cz/web/cz/obec-pratelaska-rodine-a-seniorum-2022>). V tomto programu lze žádat o podporu i na vybavení; termín podání žádosti bývá koncem března. Žádat mohou obce/městské části v pěti velikostních kategoriích. Úspěšné příklady: Dobříš, kde se podílela i knihovna (!), Žďár na Sázavou, Křemže...;
- **prezentace k podmínkám soutěže:**
https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Prezentace_Semin%C3%A1%C5%99+OPRS_2022.pdf/684cca2e-32a0-3c31-baf9-d50dd47acca7

- **Městská knihovna ve Svitavách** sídlí ve společné budově s několika organizacemi včetně Mateřského centra Krůček, které má svůj program pro rodiče s dětmi každý všední den. Z toho důvodu se knihovna dětem do 1 roku nevěnuje samostatně; bookstartový klubík mají společný pro maminky s dětmi ve věku 0–3 roky. Zaměřuje se ale na **zajištění literatury a různých pomůcek a her**, které si cestou z Krůčku mohou maminky v knihovně zapůjčit, a samozřejmě pro ně **buduje speciální fond**. „V počátcích jsme využili prostředky z projektu MAP II a nyní už ‚jen‘ doplňujeme i podle tipů od samotných maminek. Základní část tvoří kontrastní leporela s ilustracemi Stelly Baggott (vydané nakl. Svojtka&Co) nebo leporela a karty z internetového obchodu Šapitó (černobílé stimulační karty, černobílé vizuální kartičky; s hmatovými prvky, např. leporelo Black and white: colour to touch (vydané Belgium: Yoyo Books), leporelo od Deneux, Xavier: My dreams. Nakoupili jsme i řadu polských leporel z edice Moja pierwsza książeczka atd. Velmi oblíbené jsou i pomůcky a dřevěné hry montessori (pro nejmenší např. Růžová věž, Meggie: skládací věž, motorická duha...). Máme zkušenost i s Albi tužkou, kdy jedna maminka uvítala možnost výpůjčky na cestu do nemocnice. Závěrem tedy: nesuplujeme mateřské centrum, ale spolupracujeme a doplňujeme jeho činnost tak, jak nám jako knihovně přísluší.“
- **Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově** spolupracuje při přípravě klubových setkání dlouhodobě s místním Mateřským centrem Radost. Setkání probíhají jedenkrát měsíčně v dětském oddělení knihovny. V zajištění lektora se střídá MC s knihovnou, lektor pak beseduje s maminkami na téma, o něž projeví zájem. Knihovnice v době konání přednášky hlídá a zabaví děti. Knihovna vždy připraví výstavku s knihami k probíranému tématu. Setkání obvykle trvá hodinu a půl až dvě hodiny, účast je od tří do dvaceti pěti maminek, přičemž některé mají s sebou i více dětí. Pro účastníky je rovněž zajištěno drobné občerstvení.

- Potenciál má ovšem i spolupráce s komerční sférou, resp. s dalšími subjekty. Pěkný je příklad z Liberce: Festival Rádost z miminka pořádala organizace **Nošení dětí Liberec – Denisa Bel Hadjsalah** ve spolupráci s **Krajskou vědeckou knihovnou v Liberci**. Přirozený porod, bonding, spokojené prožití šestinedělí, kojení, nošení dětí a kontaktní rodičovství: to byla hlavní témata minifestivalu. Program byl určený zejména těhotným a maminkám malých dětí a jejich partnerům. Součástí festivalu byla také možnost naučit se vázání šátky na nošení dětí, vyzkoušet si ergonomická nosítka z nabídky různých značek a typů. Na tržišti našli účastníci šátky a nosítka na děti, látkové pleny, potřeby pro maminky, dětské oblečení, různé doplňky apod. Celý festival probíhal v knihovně a do programu byla přidána informace o projektu S knížkou do života, která se tak dostala k relevantním adresátům (více viz: <https://www.kvkli.cz/akce/id:39372/radost-z-miminka>)
- Připomenout znovu musíme také **Knihovnu města Ostravy** a její vynikající spolupráci s ostravskými porodnicemi. V době pandemie nebylo možné pořádat vítání občánků a samozřejmě ani akce v knihovně. KMO se však nechtěla s touto situací smířit a oslovila Městskou nemocnici Ostrava s prosbou o předání motivačních sad přímo v porodnici. Reakce vrchní sestry Mgr. Markéty Hemzové a následně i primářky MUDr. Marka Ožana byla velmi vstřícná, oba projekt oceňují a podporují, a tak knihovna po dohodě převezla do porodnice prvních motivačních 400 sad. Následovalo dojemné společné předávání sad maminkám a jejich miminkům přímo na pokojích porodnice.

Uvedené příklady ukazují, že pokud máme společný cíl a vůli, dokážeme jistě najít i společnou cestu, která bude vyhovovat zúčastněným subjektům a bude ku prospěchu i našemu projektu.

4 Scénáře z knihoven (ukázky)

Městská knihovna Sedlčany

Den s miminkem (první společné setkání rodin v projektu)

Tvůrce programu: Jana Roškotová

Délka programu: 30 minut

Cíle:

- Posobení na rodiče v oblasti čtenářství a čtenářské gramotnosti
- Aktivní zapojení rodičů do práce s knihou a texty
- Vytvoření příjemného prostředí pro rodiny s dětmi
- Přivedení nových čtenářů do knihovny

Kulisy: dětská postýlka naplněná z jedné strany knihami vhodnými pro nejmenší děti (0–3 měsíce), naučné knihy doporučené projektem Bookstart. Barevné deky, kočárek s miminkem v zavinovačce. Vše je umocněno hudbou: hra na housle, úvod – lidová písnička a závěr – ukolébavka.

Pomůcky: maňásci, texty básniček napsané na flipchartu, magnety, panenka

Osnova:

- Úvod: písnička, houslový doprovod
- Představení projektu S knížkou do života
- Říkadla spojená s cvičením podle denního režimu (ráno, dopoledne, poledne)
- Písnička: Šla Nanynka do zelí
- Říkadla spojená s jednoduchým cvičením, podle denního režimu (odpoledne a večer)
- Závěrečná ukolébavka

Struktura setkání:

Úvod: Úvodní písnička (Vyletěla holubička ze skály) s doprovodem na housle

Knihovnice č. 1 představí projekt S knížkou do života

Knihovnice č. 2: „Dovolte mi, abych na dnešním setkání přivítala Alberta, Valerii, Natálku a Vítka s jejich rodiči a ostatními hosty.“

Knihovnice č. 3: „Pro dnešní slavnost jsme se inspirovali denním rytmem miminek, proto nás nyní čekají říkadla, básničky a písničky pro ranní vstávání, dopolední program, oběd, odpolední program a večerní usínání.“ *Knihovnice mají v rukách panenky – miminka, na kterých ukazují pohybová říkadla.*

Knihovnice č. 2: „Ráno, když se probudíme, pěkně se spolu pozdravíme.“

Ranní probuzení

Dobrý den, dobrý den, (*Kroužíme pravou rukou*)

to je ale krásný den. (*Kroužíme levou rukou*)

Ruce máme na tleskání, (*Tleskáme ručičkami*)

nožky máme na dupání. (*Hýbáme nožičkami*)

Dobrý den, (*Kroužíme pravou rukou*)

dobrý den, (*Kroužíme levou rukou*)

dneska zlobit nebudem. (*Kroužíme oběma rukama*)

Knihovnice č. 3: „Hezky jsme se vyspali a máme hlad.“

Snídaně (*U říkadla s dětmi houpeme do rytmu.*)

Běžel tudy zajíček, houpy, houpy,

nesl pytel žemliček, houpy, houpy.

Počkej na mě, zajíčku, houpy, houpy,

dej Mařence žemličku, houpy, houpy.

Knihovnice č. 2: „Napapali jsme se a nyní půjdeme ven.“

Dopolední procházka

Paci, paci, pacičky, to jsou moje ručičky, (*Tleskáme ručičkami*)

ťapy, ťapy, ťapičky, to jsou moje nožičky. (*Procvičíme nožičky*)

Ručky, aby dělaly, nožky, aby běhaly. (*Ručičkami a nožičkami hýbáme do rytmu*)

Očička jsou na koukání, ouška zase k poslouchání, (*Miminku opatrně kroužíme prstem kolem očí a uší*)

pusinka je na papání a nosánek na čmuchání. (*Miminku opatrně kroužíme kolem pusinky*)

Čmuchy, čmuchy, čmuchi! (*Maminky nosíky škádlí své miminko*)

Knihovnice č. 3: „Pojďte se podívat, co se děje venku. Podívejme se vpravo.“

Honza jede z kopečka,

vrzají mu kolečka.

Honza jede, nemá koně,

Honza jede, tahá za ně.

Knihovnice č. 2: „Podíváme se vlevo.“

Foukej, foukej, větříčku, (*Maminky foukají kolem miminka*)

shoď mi jednu hruštičku! (*Chytáme do dlaně hruštičku*)

Shoď mi jednu nebo dvě, (*Ukazujeme chytání na obou ručičkách*)

budou sladké obě dvě. (*Maminky ochutnají hruštičky v ručičkách dětí*)

Knihovnice č. 3: „Venku si můžeme hrát a tancovat s ostatními kamarády.“

Kalamajka mik, mik, mik, (*Hudební doprovod – housle*)

oženil se kominík, (*Maminky s dětmi tancují*)

vzal si ženu Elišku

v roztrhaném kožíšku.

Kalamajka pěkná věc,

když je zima šup na pec,

když je teplo šup dolů,

kalamajku tancuju.

Oběd

Knihovnice č. 2: „Pěkně jsme si zatancovali, ale zase máme hlad.“

Vařila myšička kašičku (*Maminky ukazují na dlani a na prstíčkách dítěte*)

na zeleném rendlíčku.

Tomu dala, tomu též,

tomu blešku, tomu veš.

A ten maličký, frrr do komůrečky

na homolečky a tam se napapal.

Knihovnice č. 3: „Najedli jsme se a teď si půjdeme odpočinout.“ (*Maminky děťátko v náručí houpou.*)

Jedem, jedem do hajan,

Olda, Jirka, Pepík, Jan.

V Hajanech se pěkně spinká,

konvalinka ve snu cinká.

Cinkylinky! Cinkylinky!

Po obědě do peřinky.

Odpolední hraní

Knihovnice č. 2: „Prospali jsme se, ale venku je pořád krásně, tak půjdeme ven.“

Šla Nanynka do zelí (*Hudební doprovod – housle; maminky děťátko drží v náručí a dupou do rytmu.*)

Šla Nanynka do zelí, do zelí, do zelí, natrhala lupení, lupeníčka.

Přišel na ni Pepíček, rozšlapal jí košíček. (*Maminky s miminkem v náručí opět dupou*)

Ty ty ty! Ty ty ty! Ty to budeš platiti! (*Maminky hrozí*)

Já to platit nebudu, nebudu, nebudu, (*Maminky kroutí hlavou – ne*)

radši se dám na vojnu, na vojničku.

Na vojnu se nedávej, truc rodičům nedělej! (*Maminky hrozí prstem*)
Přece dám, přece dám, truc rodičům udělám. (*Maminky kývou hlavou na souhlas*)

Knihovnice č. 3: „Přišli jsme z venku, ale ještě si drobátko pohrajeme.“

Knihovnice se střídají, recitují jako rozpočítadlo:

Černá Máry,
skoč do jámy!

Kdo tam je?

Čert tam je.

Co tam dělá?

Vaří kaši.

Čím ji mastí?

Kolomastí.

Čím ji jí?

Lopatou.

Obě: Má palici chlupatou.

Večerní zklidnění a usínání

Knihovnice č. 2: „Kaši jsme snědli a teď už je čas jít spát.“ *Ukolébavku hraje hudební doprovod bez zpěvu, maminky děťátka houpou v náručí.)*

Ukolébavka: Hajej, můj andílku (*housle bez zpěvu*)

Pro ty, kteří si troufnou ukolébavku zazpívat, uvádíme text.

Hajej, můj andílku, hajej a spi,

matička kolíbá děťátko svý,

hajej, nynej, dadej, malej,

matička kolíbá děťátko svý.

Hajej, můj zlatoušku, hajej a spi,

zamhouří maličký očičky svý,

hajej, nynej, dadej, malej,

zamhouří maličký očičky svý.

Knihovnice č. 1: „Neměli bychom zapomínat zpívat, povídat si, tancovat. Aby se nám to dobře dařilo, můžeme nahlédnout do knih pohádek říkadel a básniček, například Josefa Lady, Františka Hrubína, Oldřicha Syrovátky, Radka Malého a ostatních. Na závěr nám dovoluňte, abychom vám předali malý dárek a pozvánku na další setkání.“

Informační prameny:

HRUBÍN, František. *Hrajeme si celý den*. II. vyd. Praha: Albatros, 2009. I sv. ISBN 978-80-00-02394-6, barev. il.

SYROVÁTKA, Oldřich. *Co děláme ve školce*. I. vyd. v této podobě. Praha: Albatros, 2008. I sv. ISBN 978-80-00-02068-6, barev. il.

ZMATLÍKOVÁ, Helena. *Šiju boty do roboty : [výbor z lidové poezie]*. 3. vyd. Praha: Albatros, 2007. 1 sv. ISBN 80-00-01972-7, barev. il.

Zlatá kniha písniček: 100 nejkrásnějších lidových písniček s notovým zápisem. 1. vyd. Praha: XYZ, 2011. ISBN 978-80-7388-593-9, barev. il.

Josef Lada dětem. 10. vyd. Praha: Albatros, 1987.

www.rikankyprodeti.cz/casti-tela/

Rok s miminkem (druhé společné setkání rodin v projektu)

Tvůrce programu: Jana Roškotová

Délka programu: 40 minut

Cíle:

- Působení na rodiče v oblasti čtenářství a čtenářské gramotnosti
- Aktivní zapojení rodičů do práce s knihou a texty
- Vytvoření příjemného prostředí pro rodiny s dětmi
- Přivést do knihovny nové čtenáře

Pomůcky: básničky a písničky napsané na velkých papírech, hudební nástroje, deka (z jedné strany zelená, z druhé bílá), polštáře, pěnové míčky, jablka, miska, nožík, flip-chart, papíry, fixy

Osnova:

- Úvod: Přivítání
- Rytmická říkadla, písničky pro čtyři roční období jaro, léto, podzim, zimu

Struktura setkání:

Úvod

- Přivítání. Rodiče se posadí na polštáře, batolata leží na dece, nebo je rodiče drží v náručí. Všechny činnosti se odehrávají v kruhu.
- Program provázejí říkadla a písničky určené pro všechna roční období, začínáme tím obdobím, které právě prožíváme. Rodičům rozdáme ozvučná dřívka, tukaním budou udržovat rytmus písniček.

Jaro

Jarní valčík pro děti, ptáčky a sluníčko

Zpívá knihovnice, to, o čem zpívá, vyjadřuje pohybem.

Když jaro zavolá, točíme se do kola.

Máváme sluníčku, pošleme mu písničku.

Z dálky se nám vrací stěhovaví ptáci,

jiříčky, vlaštovky, skřivani a špačci.

Rorysí a kukačky už se těší na špačky.

Křidélky mávají, přitom si zpívají.

A my děti ze školky skáčeme jak poštolky.

Zpíváme sluníčku, pošleme mu písničku.

Po zelené dece se kutálí klubíčka vlny, rodiče drží okraje deky a klubíčka kutálí. K tomu společně říkají říkanku a zpívají písničku.

Říkadlo

Šel Janeček na kopeček, hnal před sebou pět oveček
a šestého berana se zlatýma rohama.

Písnička Pásla ovečky

Rodiče drží zelený ubrus, na kterém se kutálí bílá klubíčka z vlny a při tom společně zpívají.

Pásla ovečky v zeleném háječku,

pásla ovečky v černém lese.

Já na ni dupy, dupy, dupy.

Ona zas cupy, cupy, cupy.

Houfem, ovečky, seberte se všecky,

houfem, ovečky, seberte se.

Prší, prší, jen se leje

Rodiče a knihovnice jemně tůkají na ozvučná dřívka, zpíváme na melodii písně ka – pi, ka – pi, dítětko zde vnímá rytmus.

Poté rytmická deklamace (opět jde o rytmus):

Pr – ší, pr – ší, pr – ší

ku – kač – ka, ku – kač – ka

Nakonec si společně zazpíváme písničku Prší, prší, jen se leje.

Zpěv doprovázíme tukaním.

V zahradě na hrušce

Nápěv: www.youtube.cz (klavír bez zpěvu)

Rodiče a knihovnice opět společně ťukají na ozvučná dřívka do rytmu písničky a zpívají *Pí, Pí, Pí*; děťátko vnímá rytmus.

V zahradě na hrušce sedává kos,

má černý kabátek a žlutý nos.

Na našem komíně sedává čáp,

klape si zobákem, klap, klap, klap, klap.

Nakonec si písničku společně zazpíváme. Zpěv doprovázíme ťukáním.

Jarní básnička s pohybem

Rodiče pracují s batoletem.

Podívej se, někde v trávě

vyrostla kytička právě, (Protáhneme ručičky)

čechrá si svou sukničku, (Pohládíme břicho)

protahuje hlavičku, (Pohládíme hlavičku)

k slunci lístky natahuje, (Protáhneme ručičky)

ospale se protahuje. (Otáčíme se ze strany na stranu)

Na louce je jediná,

vždyť jaro už nám začíná. (Zamáváme)

Písnička s pohybem

Rodiče spolu s mrňousky sedí v kruhu, knihovnice chodí okolo nich a zpívá.

Uvjíme věneček ze všech jarních kytiček,

zapleteme do věnečku lístky, kvítek i větvičku.

Jaké jméno máš? (Jeden z rodičů odpoví)

Tak pojď mezi nás. (Rodiče se postupně přidávají, tvoří hada a zpívají)

Knihovnice: „Na jaře nás čekají svátky jara, pojďme se na to posadit do kruhu.“

Velikonoce

Knihovnice oběhne rodiče s batolety, v ruce má pomlázku a říká:

Hody, hody, doprovody, dejte vejce malovaný.

Nedáte-li malovaný, dejte aspoň bílý, slepička vám snese jiný.

Léto

Společně sedíme v kruhu, uprostřed je stále zelený ubrus.

Básnička

Třešně zrají – my se máme,
dnes je spolu otrháme.
Červená se celý sad,
přijďte si k nám zamlsat.

Písnička Travička zelená

Společně zpíváme a nadzvedáváme zelený ubrus.

Travička zelená, to je moje potěšení,
travička zelená, to je moje peřina.
Když si smyslím, na ni sednu,
když si smyslím, na ni lehnu.
Travička zelená, to je moje peřina.

Básnička

Nastříhané proužky modrého krepového papíru využijeme jako vodu.

Slunce pálí, voda stříká,
skočte, kluci, do rybníka.
Osvěžte se koupelí,
ať jste dlouho veselí!

Písnička Holka modrooká

Společně tůkáme do rytmu písničky.

Holka modrooká, nesedávej u potoka,
holka modrooká, nesedávej tam.
V potoce je hastrmánek, zatahá tě za copánek,
holka modrooká, nesedávej tam.

Knihovnice: „Léto je spojené s poutěmi a poutovými radovánkami.“

Básnička Kačka

Rodiče drží své batole v náručí a houpou je.

Naše Kačka, ta je skoupá,
nejradši se sama houpá.
Houpy, houpy, kluku hloupý,
ať ti táta taky koupí
houpa, houpa, houpačku.
Tahle je jen pro Kačku.

Společná písnička s pohybem Kolo, kolo mlýnský
Rodiče svá batolata drží v náručí, chodí dokola a zpívají známý text.

Knihovnice: „Naše maminka má krásnou zahrádku, pěkně se posadíme a zazpíváme si o zahrádce.“

Společně tůkáme do rytmu písničky Pod našim okýnkem; slova jsou jiná.

A já mám, co já mám, na kopečku zahrádečku,

a já mám, co já mám, na kopečku strom.

A ten strom má jablíčka pro hezká děvčata.

Jablka, hruštičky, pro naše chlapečky.

Utrhneme meruňky pro kluky, pro holky,

utrhneme třešničky pro hodné dětičky.

Podzim

Knihovnice: „A je tu podzim, fouká ze strnišť, na stromech žlutne listí a dozrává ovoce.“

Podzimní říkadlo

Byla jedna babka, prodávala jabka,

Za děravý groš, prodala jich koš.

Písnička

Knihovnice s rodiči si kutálejí jablíčka a zpívají.

Měla babka čtyři jabka a dědoušek jen dvě.

Dej mi, babko, jedno jabko, budeme mít stejně.

Měl dědoušek, měl kožíšek a babička jupku.

Pojď, babičko, na slovíčko, já si s tebou dupnu.

Podzimní říkadlo

Sluníčko zachází za hory, pasáci pečou brambory.

Sluníčko zachází za kostel, pasáci lezou na postel.

Knihovnice: „Na podzim se vybírají brambory.“

Básnička s pohybem Brambora

Rodiče pracují s miminkem.

Kutálí se ze dvora velikánská brambora. *(Meleme rukama)*

Neviděla, neslyšela, padla na ni závora. *(Zakryjeme oči a uši, spojené ruce v předpažení plácnu do steh)*

Kam koukáš, ty závoro? Na tebe, ty bramboro! *(Ukazujeme)*

Kdyby tudy projel vlak, bude z tebe bramborák. *(Pokrčené ruce podél těla jako mašina a nakonec tleskáme)*

Zima

Písnička Paní Zima

Rodiče dostávají chřastící hudební nástroje a hrají do rytmu.

Rolničky cinkají, koníčky klusají, do kraje přijela paní Zima.
Přijela na saních, sypala všude sních, to je ta pravá zima.
Padá snížek, zebou nožky, kolem tančí bílé vločky.
Sněží, sněží, sněhu je moc, mrznou uši, mrzne nám nos.
Rolničky cinkají, koníčky klusají, do kraje přijela paní Zima.
Roztrhla peřinu, přikryla krajinu, sněhem jí zahalila.

Básnička Sních

Knihovnice sype na zelený ubrus papírové vločky a odřikává básničku:

Padá sních, padá sních, pojedeme na saních.
Pojedeme z kopce dolů, narazíme na stodolu.
Padá sních, padá sních, pojedeme na saních.

Písnička Zima

Knihovnice zpívá, rodiče se mohou přidat.

Bude zima, bude mráz. Kam se, ptáčku, kam schováš?
Schovám já sa pod hrudu, tam já zimu přebudu.

Písnička

Sněží, sněží, mráz kolem běží,
zima je pejskovi, ke kamnům běží.
Fouká, fouká, bílá je louka,
zima je kočičce, ke kamnům kouká.

Knihovnice: „Postavíme si sněhuláka!“

Výzva pro tatínky: jeden z přítomných tatínků nakreslí sněhuláka na flipchart, ostatní sedící recitují básničku.

Sněhulák

Jedna koule, druhá koule a ta třetí nahoře.
Postavil jsem sněhuláka u nás doma na dvoře.

Knihovnice: „A máme tady Vánoce!“ (*Zacinká zvonečkem*)

Vánoční stroměček

Vánoční stroměček zavoněl v pokoji,
maminka u stolu jablíčko rozkrojí.
A když ho rozkrojí, uvidí hvězdičku,
co byla schovaná v červeném jablíčku. (*Knihovnice rozkrojí jablíčko*)

Následuje závěrečné rozloučení s přáním mnoha krásných společných chvil.

Informační prameny:

HRUBÍN, František. *Dětem*. I. vyd. Praha: Albatros, 1974. 84 s., barev. il.

Kmentová, Milena. *Slovo, slůvko, slovíčko, honem poběž, písničko! : hudební činnosti v logopedické prevenci*. Vydání první. Praha: Portál, 2018. 63 stran. ISBN 978-80-262-1333-8, ilustrace, noty.

KRYGIEL, Darina. *Kutálí se ze dvora— : říkejte si a cvičte*. I. vyd. Praha: Albatros, 2012. [10] s. ISBN 978-80-00-02922-1, vše barev. il.

Zlatá kniha písniček: 100 nejkrásnějších lidových písniček s notovým zápisem. I. vyd. Praha: XYZ, 2011. 208 s. ISBN 978-80-7388-593-9, barev. il.

www.rikankyprodeti.cz/casti-tela/

www.youtube.cz

Městská knihovna Tišnov

Černobílá leporela. Jsou opravdu tak skvělá? (Knižní klubík pro miminka)

Tvůrce programu: Petra Bartíková

Téma: černobílé knihy pro děti

Délka programu: 40 minut

Cíle:

- Společné setkávání a strávení času s knihami, vzájemné sdílení, předčítání a inspirování rodičů
- Miminko naslouchá čtenému a mluvenému slovu, rodiče se seznámí s knihami, které by doma neměly chybět žádnému miminku ani batolátku

Pomůcky: knihy – české i zahraniční, leporela k prvnímu čtení a prohlížení, podložky, deky, polštářky, plyšové hračky (ke každé podložce 1 plyšové zvířátko, aby si mělo dítětko s čím hrát a co objevovat)

Struktura lekce:

- **Přivítání a sdělení, o čem to dnes bude**
- Přivítáme maminky a jejich miminka
- Zeptáme se, jak se mají...
- Zeptáme se, jaké knihy zrovna čtou, jaké se jim osvědčily a jestli si vzaly některou z nich s sebou
- **Tipy na nové knihy**
- Ukážeme jim, co nového máme v knihovně; měly by to být úplně nové knihy, které jsme v knihovně dosud neměli. *Mohou to být i obrázkové knihy (picture books), které nejsou pro miminka nebo roční děti, ale můžou si je číst maminky samy (např. Domov od Carson Ellis, Nicky & Věra od Petra Síse, Medvěd a šeptání větru od Marianne Dubuc...)*
- **Tipy na černobílé knihy, leporela, kontrastní kartičky** (na konci scénáře viz podrobnější podklady a příklady k tématu)
- Uvedeme: Černobílá leporela. Jsou opravdu tak skvělá? Všude jich je plno, ale jsou opravdu tak úžasná, jak se o nich říká? Ukážeme si černobílá leporela a kartičky, s nimiž si děti mohou hrát až do „školkového“ věku, to znamená, že v nich najdete mnohem více než jen obrázků a obrázků. (Tipy na knihy, které nejsou jen na jedno použití + informace, jak je to s tím zrakem a jak s knihami pracovat.)

Využívané tituly:

BLYTH, Rowena. *Milo's Black and White World*. Liverpool: Fourth Wall Publishing, 2015. ISBN 978-1-910851-07-4.

HORÁČEK, Petr. *What Is Black and White*. London: Walker Books, 2009. ISBN 978-1-4063-2512-6.

ŠUKOLOVÁ, Lucia. *Dážd'ovky*. Bratislava: E. J. Publishing, 2020. ISBN 978-80-99954-05-3.

VYSTRČILOVÁ PERGLOVÁ, Karolina. *LES – Podmanivé kontrastní karty*. Praha: PIC:DESIGN, 2016. ISBN 978-80-270-0167-5.

● **Prostor ke sdílení, čtení**

- Ptáme se maminek: Jaké knihy čtete? Jaké knihy máte rády? A jaké knihy mají rády vaše děti? *Nevyvoláváme je jako ve škole, ale dáváme prostor ke sdílení, doptáváme se. Některé maminky se rozpovídají až po chvíli, jiné vůbec, ale knihy si půjčují všechny – a to je náš cíl.*
- Pokud miminka dovolí, vyzveme maminky, aby ukázaly, jaké si přinesly knížky, a požádáme je, aby nám o nich něco řekly. Především jak se líbí jejich dětem a proč si je vybraly. Můžeme se tak navzájem inspirovat.
- Je důležité o knihách nejen mluvit a ukazovat je, ale také z nich číst, ať je maminky prožijí na vlastní kůži.
- Dáme maminkám tip, aby si vypůjčily pro sebe obrázkovou knihu typu *Medvěd a šep-tání větru* od Marianne Dubuc. *Je v ní minimum slov, takže ji zvládnou přečíst i při péči o dítě a budou z ní mít zážitek.* Vysvětlíme, že není trapné číst knihy pro děti! Ukážeme, které knihy čteme i my a že je máme doma. *(Opravdu. I leporela. A nemáme děti!)* Vysvětlíme, že díky těmto čtenářským prožitkům budou maminky vědět, jaké knihy vybrat svým dětem.

● **Poděkování a rozloučení**

● **Volná zábava**

Poznámky/pokyny a informace pro maminky k aktivitám i k jednotlivým titulům:

Les – podmanivé kontrastní karty pro mláďata nejen čerstvě narozená

- Využití doma i na cestách
- Položit do postýlky nebo připevnit kolíčky na provázek v pokoji
- Povídejte si o jednotlivých motivech
- Vyberte si několik karet a vymyslete příběh
- Schovejte je do prostoru a nechte děti, ať je hledají
- Postavte z nich domeček
- Trénujte paměť
- Počítejte

- V krabičce je i brožurka se základními údaji o zvířatech
- Existuje i Louka

Dnes již existuje více ilustrátorů/ek, kteří tvoří kontrastní kartičky, např. na Instagramu by se jistě našly tipy – mně se nejvíc líbily právě tyto pro jejich promyšlenost. Nejde jen o několik nakreslených zvířat v papírové krabičce; autoři záměrně vybrali zvířata a rostliny z českých luhů a hájů a je vidět, že přemýšleli i nad tím, jak jinak by se karty ještě mohly použít, než je jen ukazovat dítěti...

Dážďovky

- Černobílé leporelo ze Slovenska (brzy by mělo vyjít i česky!)
- Můžete položit před miminko, které leží na bříšku a zvedá hlavičku, může si prohlížet tvary v knížce
- Toto leporelo je mnohem víc než jen tvary v černé a bílé; jsou v něm dotykové prvky – černé proužky mají hrbolky jako žížala (dítě, 8 let: „Fuj! To je úplně jako žížala!“)
- V leporelu je maličko textu, krásně vysázeného a vůbec ne banálního: „Niekedy sa počas teplých jarných a letných nocí objaví na vlhkej zemi obľý kokón...“
- Pozor, zbystřete, máme tu knížku pro děti od 1 roku, kde je hned na první stránce slovo „kokon“. A pak že leporela nerozvíjejí slovní zásobu! Takže na začátku všeho je kokon.
- Z kokonu se stane vajíčko, ze kterého se narodí žížala.
- Žížala roste, roste, roste, až je tak dlouhá, že se z toho zakrouťí.
- A když vyleze ze země ven, začne zkoumat svět.
- Občas do něčeho narazí.
- Občas je zapotřebí prolézt kolem kamínků.
- Dělá si chodbičky v zemi.
- A pak začne přšet.

- A co se děje, když začne pršet?
- Všechny žížaly vylézají ven.
- A kroutit se a jsou z nich písmena.
- Takže od teď si můžete s dětmi říkat: „Jakému písmenu je podobná tato žížala?“
- Dejte ji miminku nebo batolátku, které má rádo černobílé knížky.
- Dejte ji dítěti od 1 roku a budou ho bavit ty dotykové prvky, bude si je chtít pořád hladit a prozkoumávat svými prstíky.
- A stejně tak ji můžete dát dítěti od 3 let, protože ho bude bavit příběh o žížale.
- Vidíte ten bílý puntík na začátku každé žížaly? Vypadá to jako hlavička a v podstatě radí dítěti, kde má žížala začátek. Má to svůj důvod. Montessori pedagogika používá tohoto detailu při nácvičku psaní – proto jsou v knize různé tvary, aby si dítě mohlo procvičovat zápěstí.

Milo's Black and White World

- Knížka od kamarádky (doma jí říkají Miloš).
- Čtou ji anglicky, poté česky; rýmuje se tak i tak.
- Dcery ji vyžadují pořád dokola.
- Barevné lepirelo s odklápacími okénky (z téže série) už tolik nezaujalo (překvapivě).

Horáčkova lepirela začal vydávat Portál, v budoucnu možná vyjde i What is Black and White v češtině. Je to úžasné lepirelo s „wow“ efektem na konec a dnes se dá sehnat už i v některých českých knihkupectvích.

Obrázkové knihy doporučované rodičům:

ČECH, Pavel. *Dědečkové*. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, [2017]. ISBN 978-80-87595-59-6.

DUBUC, Marianne. *Já nejsem tvoje maminka*. V Praze: Labyrint, 2017. ISBN 978-80-86803-44-9.

DUBUC, Marianne. *Medvěd a šeptání větru*. V Praze: Labyrint, 2021. ISBN 978-80-86803-70-8.

ELLIS, Carson. *Domov*. Přeložil Petr PUTNA. Praha: 65. pole, 2016. Políčko. ISBN 978-80-87506-82-0.

HÁŠOVÁ TRUHELKOVÁ, Lucie a Andrea TACHEZY. *Dědeček v růžových kalhotách*. V Praze: Albatros, 2021. ISBN 978-80-00-06376-8.

CHICA, Carmen a Manuel MARSOL. *Hora*. Přeložil Anežka CHARVÁTOVÁ. Praha: Ba-obab, 2019. ISBN 978-80-7515-102-5.

KRÁL, Robin. *Jsou tam kuny!* Ilustroval Ester NEMJÓ. [Praha]: Meander, [2021]. Repolelo. ISBN 978-80-7558-173-0.

MRÁZKOVÁ, Daisy. *Co by se stalo, kdyby...* 3. vydání (v Baobabu 2. vydání). Praha: Baobab, 2022. ISBN 978-80-7515-140-7.

ŘÍČANOVÁ, Tereza. *Kráva Řičanová*. Praha: Baobab, 2021. ISBN 978-80-7515-129-2.

SÍS, Petr. *Nicky & Věra: příběh Nicholase Wintona a jeho dětí*. V Praze: Labyrint, 2021. ISBN 978-80-86803-72-2.

SÍS, Petr. *Ptačí sněm*. V Praze: Labyrint, 2011. ISBN 978-80-86803-20-3.

ŠIKLOVÁ, Tereza. *Obr*. Praha: Baobab, 2021. ISBN 978-80-7515-131-5.

Městská knihovna Třinec

Klub MRKni pro nejmenší (typový scénář)

Tvůrce programů: Marika Zadembská

Délka programu: 60 minut

Cíl:

- Rozvoj řeči a slovní zásoby,
- Rozvoj jemné motoriky
- Sociální kontakt s vrstevníky
- Poznávání světa prostřednictvím knihy
- Seznámení s prostředím knihovny
- Seznámení s knihou jako objektem pro hru
- Tipy na aktivity pro trávení času nad knihou (rodič + dítě)
- Tipy, jak číst dětem a s dětmi (rodič)

Pomůcky: kniha, bubínek, panenka, miska, lžička, hrnec, deštník, telefon, lopatka a smetáček, hodiny a další předměty (podle konkrétní knihy)

Příklad programu, struktura, časové rozvržení:

0–10 min.

Společné zahájení v kruhu, bubínek a rytmizace (*Zahajujeme vždy společným kruhem a písničkou zaměřenou na rytmizaci jména*). „Jak se jmenuješ, my se na to ptáme.“
Jeden člověk bubnuje na bubínek, maminky s dětmi tleskají do kolen, na nožičky miminkům. „Jmenuji(e) se ... (Adélka).“ Maminka představí své miminko a v tento moment tluče do bubínku pouze ona nebo miminko; důraz se klade na rytmus a rytmizaci jména. „My ti zatleskáme.“ Všichni společně tleskáme.

10–15 min.

Krátká organizační informace (*jak klub funguje, kdy se schází, co je jeho náplní, vzájemné představení – hlavně pro nově přichozí*).

15–45 min.

Hlavní část programu s knihou

Pracujeme s knihou a rekvizitami/pomůckami. To, co je na obrázku, se snažíme „převést“ do reálného života, aby si děti věc, kterou vidí v ilustraci, mohly pak ohmatat „naživo“. Pokud jde o knihy, pro nejmenší děti jsou to nejčastěji leporela nebo velkoformátové obrázkové knihy (bilderbuchy), např.: **Pět'a se učí mluvit** a všechna další leporela z této série. *Soustředí se především na zvukomalebné výrazy a samohlásky, které používají už roční děti. Kniha má záměrně jednoduchou formu a je doplněna krásnými ilustracemi, které dítě motivují, aby pojmenovávalo objekty a opakovalo zvuky, což přirozeně vývoj jeho řeči podporuje. Leporelo je určeno dětem od 12 měsíců. (Zdroj: <https://booktherapy.cz/>)*

Čteme dětem slova na jednotlivých stránkách (*jde o velmi jednoduchou formu textu – krátká básnička na každé dvoustraně doplňuje ilustraci a ve spodní části jsou zvukomalebné výrazy, samohlásky nebo krátká slova, která používají nejmenší děti, když začínají mluvit*). Ke každé ilustraci, ideálně ke každému zvuku či slovu, máme praktickou „pomůcku“. Např. když je na obrázku holčička, která krmí svého medvídko, máme připravenou panenku nebo plyšáka, misku a lžičku a maminky s dětmi postupně názorně předvádějí to, co bylo na obrázku. Lžičkou krmí plyšového medvídko a říkají „ham, ham“. Ke čtení, prohlížení ilustrací a napodobování děje na obrázku přidáváme známé dětské říkanky, případně se učíme nové (podle tématu). Během jednoho setkání, kdy s nejmenšími dětmi pracujeme s knihou, stihneme prolistovat jedno krátké lepirelo, případně i jen pár stránek. Soustředění vydrží 15–30 minut a i to je velmi individuální.

45–55 min.

Představení dalších zajímavých knih pro nejmenší děti, ukázka dalších knih od stejného autora, typově podobných a novinek

55–60 min. Zakončení

Knihy, na něž jsme dělali program:

GALEWSKA-KUSTRA, Marta. *Pěťa se učí mluvit: zvukomalebné hrátky pro nejmenší*. Praha: Euromedia Group, 2021. Pikola (Euromedia). ISBN 978-80-242-7191-0.

HORÁČEK, Petr. *Husa Líza*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1294-2.

LIONNI, Leo. *Malý modrý a malý žlutý: příběh pro Pippa, Ann a ostatní děti*. Praha: Dokořán, 2015. ISBN 978-80-7363-733-0.

MATOSO, Madalena. *Klapy klap*. [Praha]: Baobab, [2018]. Baobab mimi. ISBN 978-80-7515-089-9.

NIKITINOVÁ, Alice. *Doma*. [Praha]: Ivana Pecháčková – Meander, [2021]. Repolelo. ISBN 978-80-7558-179-2.

NIKITINOVÁ, Alice. *Venku*. [Praha]: Ivana Pecháčková – Meander, [2021]. Repolelo. ISBN 978-80-7558-180-8.

SANDBERG, Inger a Lasse SANDBERG. *O malé Aničce*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1988. ISBN 978-80-00-06309-6.

CARLE, Eric a jeho knihy (*Tuze hladová housenka*, *Od hlavy po paty*, ad.)

Závěr

Co dodat na závěr? Především to, že projekt má velmi dobrý ohlas v obcích, kde se knihovny zapojily. Co maminky oceňují nejvíce (vybráno ze zpětné vazby projektových knihoven):

- obsah i formu motivačních sad;
- kvalitní programy a možnost setkání s odborníky z oblasti logopedie, psychologie, pedagogiky, fyzioterapie, sociálního a psychologického poradenství, výživového poradenství; cvičení jógy pro maminky a miminka, cvičení po porodu, masáže, „šátkování“ ad. Celkově je pozitivně hodnocen fakt, že i pro tak malé děti (a jejich rodiče) má knihovna co nabídnout vedle běžných knihovnických služeb. Maminky oceňují i to, že si mohou (a často o to projevují zájem) vybírat samy témata; doporučují také např. zvat lektory – místní obyvatele z různých pro ně zajímavých oborů;
- prezentaci knížek jako nabídky do domácích knihovniček, prezentaci netradičních (např. hmatových) knih, individuální doporučení a ukázky knižních titulů, předčítání z dětských knih, představení nových dětských knih zakoupených do knihovny, celkově výběr knih v knihovně a také rady, jak a co číst dětem podle jejich věku a stupně vývoje, jak podpořit dítě ve čtení už v prvních měsících života;
- prostory knihovny, dobré vybavení dětského koutku, nabídku hraček, které běžně v knihovnách nejsou dostupné, koberce a polštářky pro „lezoucí“ děti, přebalovací pult...;
- milou a přívětivou atmosféru, individuální přístup, možnost občerstvení (včetně např. kávy bez kofeinu);
- možnost volného času pro vzájemnou komunikaci, setkávání a výměnu zkušeností (maminky s dětmi se sejdou, poklábosí, děti si pohrají a mají příležitost jen tak „pobýt“), pohodový čas v rámci náročného dne;
- možnost přítomnosti celých rodin na akci, omezený počet účastníků ve skupině; vítána je možnost rozdělit děti do skupin dle věku;
- při přednáškách zajištění hlídání dětí pracovníci, které jsou odborně vyškolené;
- možnost pravidelného setkávání rodičů malých dětí bez dětí (akce pouze pro rodiče);
- spolupráci a koordinaci s kluby maminek a obdobnými partnery;
- registraci zdarma.

To vše v knihovnách mohou nalézt, pokud jim knihovníci/knihovnice naslouchají a snaží se vyjít vstříc jejich potřebám. To vše činí z knihovny přátelskou, a tudíž navštěvovanou instituci. To vše přivádí rodiče i děti ke knihám. A ještě několik reakcí knihovnických kolegyní a kolegů, kteří se projektu účastní:

- Preferujeme možnost volnějšího časového rozvrhu, než je pevně daný program, tzn. přijít určitý den kdykoli např. během dopoledne. Postupně ustupujeme od organizované činnosti během akce. Program máme připravený, ale poslední setkání u nás byla o spontánním vývoji – maminky si samy „zorganizovaly“ čas prožitý v knihovně; není

stanoven pevný začátek akce, maminky s dětmi mohou přijít kdykoli během dopoledne, účast na aktivitách je dobrovolná, podle zájmu a nálady dětí, maminky si organizují program samy, zapojují se do tvorby programu.

- Nezaměřujeme se jenom na děti, ale i na maminky, které často potřebují kolektiv více než jejich ratolesti. Nabízíme jim prostor ke komunikaci, seznámení, zajímavá témata i tipy pro domácí čtení, hraní, tvoření...
- Trochu jsme se této cílové skupiny (dětí 0–3 roky) báli, ale byl to výborný krok, projekt nám dodal novou energii do práce s dětmi. Nadšení a oceňující rodiče a spokojené malé děti – co víc si přát!?
- Zvýšil se počet rodičů s dětmi v knihovně, i tatínků, někteří opravdu přišli na základě pozvání na vítání občánků!
- Na první setkání v projektu nepřišel vůbec nikdo, chtěla jsem to vzdát. Ale zkusila jsem to znovu. Bylo to spousta práce a chvíli to trvalo, ale dnes se pravidelně scházejí už dvě skupiny rodičů s dětmi, knihovna je plná a já se spíš bojím, aby se k nám všichni vešli. Je to opravdu skvělé!

Pozitivní vnímání projektu a jeho přínos pro knihovnu i obec reflektují téměř všechny zapojené knihovny. Je to naše společná radost. Můžeme ji zmnožit i tím, že budeme vzájemně sdílet své tipy, nápady, kontakty, scénáře. Prostor k takovému sdílení máme, proto vyzýváme: nebojte se a sdílejte. Vaše podněty budeme publikovat elektronicky (web, facebook, e-konference Andersen), v metodických materiálech, na akcích. Právě vaše zkušenosti mohou přesvědčit nové knihovny k účasti v projektu a pomoci tak dalším rodinám a dětem růst s knihou. Společně dokážeme nejvíc. A možná získáme pro naši práci i větší podporu.

Zlata Houšková a kol.
Jak opravdu vstoupit s knížkou do života

Metodická příručka pro práci knihoven s rodiči a dětmi
v novorozeneckém a kojeneckém věku

Návrh obálky, grafická úprava a sazba: Martina Gáčošová
Redakční úpravy: Hana Hlušíčková

Vydala Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut
I. vydání
Praha 2022

Tisk: Tiskárna Helbich, a. s.
Distribuce: Národní knihovna ČR – Knihovnický institut
Klementinum 190, Praha 1, 110 00
e-mail: vit.richter@nkp.cz

Neprodejné